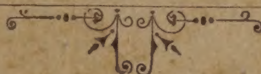
— DE —

Ned. Gereform. Gemeente

VAN

KRUISVALLEI.

DOOR

Den Wel-Eerw. J. H. M. Kock.

Paarl :

D. F. DU TOIT & CO., BEPERKT, DRUKKERS.

1899.

DE NED. GEREFORMEERDE GEMEENTE

VAN

KRUISVALLEI,

DOOR

DEN WEL EERW. J. H. M. KOCK.

Aan den Eerwaarden Kerkeraad van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente van Kruisvallei.

Waarde Broeders!

Ik heb de vrijheid genomen, om de volgende bladzijden, als een Aandenken van mijn verblijf in uw midden, (bestaande uit eene Preek, twee Lijkredenen en eenige Aanteekeningen over de Gemeente van Kruisvallei, en uwen eersten Leeraar), aan u op te dragen.

De vorm, dien ik daarbij in acht genomen heb, gelijkt wel eenigzins op dien van uwen eersten voorganger, maar, helaas! bij eene geheel andere gelegenheid en omstandigheden uitgegeven; doch meer, omdat ik juist twee Lijkredenen voor dat doel geschikt had. De Preek, (die ik als eene uit vele genomen heb), heb ik gedurende het eerste jaar van mijn verblijf onder u uitgesproken. Behalve eenige afronding en beschaving, die ik aan den stijl heb aangebracht, zijn gedachte en inhoud dezelfde gebleven.

Wat de Aanteekeningen over de Gemeente van Kruisvallei aangaat, het is, zooals men het van iemand kan verwachten, die daar kwam, nadat al die dingen waren afgeloopen, en die dáár het eerst daarvan hoorde; of, in bijzonderheden, hoe het zich daarmede toegedragen heeft, van degenen die daarvan oog- en oorgetuigen, of daarin betrokken waren.

Voorts Broeders! het is mij eene behoefte, om de verdraagzaamheid, die gij mij gedurig betoond hebt, in herinnering te brengen.

En als dit "Aandenken" niets meer mocht uitrichten dan mij u somtijds in de gedachten te brengen, (die ook eens een Broeder bij u is geweest), zal het doel reeds bereikt zijn, waarom het vervaardigd is.

Hoewel verwijderd, blijf ik, aan u verbonden,

UEerw. Dienstw. Dienaar en Vriend,

J. H. M. KOCK.

25 Januari 1898.

INHOUDSOPGAVE.

VOORBERICHT.

Daar de Gemeente van Kruisvallei niet meer afzonderlijk bestaat, zal ik met deze uitgave van mijn "Aandenken," dat ik u op nieuw aanbied, moeten beginnen, waar ik anders zou geëindigd zijn. De Eeredienst, zoowel als de Geloofsbelijdenis der gemeente, zoo als bekend is, was dezelfde gebleven als bij de Ned. Geref. Kerk in het algemeen, en heeft er geene verandering plaats gevonden dan alleen, dat de Leeraar door de Mannelijke leden der gemeente en niet, gelijk elders, door den kerkeraad gekozen werd. Er was verder geen verschil. Leeraren werden over en weer beroepen.

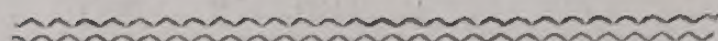
Doch het werd bevonden, dat Leeraren, die bij haar ingezegend werden, tot gemeenten, die onder de Synode behoorden, niet konden beroepen worden, voordat de Synode hunne inzegening had goedgekeurd. Het gaf, dus, aanleiding tot eenige moeielijkheid. Daarop werd in de Synode van 1894 het voorstel gedaan, de gemeente uit te noodigen, om tot haar over te komen. Eene Commissie werd benoemd, bestaande uit de WelEerw. heeren J. J. Kotzé en A. Moorrees, om met haar daarover te onderhandelen, met dat gevolg, dat de gemeente besloot, die uitnoodiging aan te nemen. De Bijeenkomst had te Kruisvallei plaats den 21sten Januari 1895, op denzelfden datum, twee jaren ná het feest van haar vijftigjarig bestaan, waarop de gemeente twee maanden vóór hare vestiging overeenkwam, om zich af te scheiden.

Aan haar afzonderlijk bestaan is, dus, inderdaad een einde gekomen. Zij heeft zich als in eenen kring bewogen, totdat zij weder op het punt uitkwam, van waar zij begonnen was. De vijftig jaren, welke zij van haar Bestaan feestelijk herdacht heeft, besluiten niet alleen een afgeloopen tijdperk in hare Geschiedenis, die tijd zelve ook behoort tot het verledene.

Hetgeen gij in de volgende Bladzijden vindt, heeft daarop betrekking.

Kruisvallei is voor ons thans niets meer dan eenig andere gemeente der Synode. Laat dien tijd u, echter, dierbaar zijn! Wij willen hopen, dat zij niet te vergeefs bestaan heeft, zoo als wij getracht hebben aan te toonen. En mogt zulks ook het geval niet zijn, dit toch, dat men haar wel niet zal onthouden, dat ook zij op nieuw weder de waarheid van het oude spreekwoord bevestigd heeft, dat "Eendracht magt" is; niet minder, vertrouw ik, dat Wedijver de krachten verdubbelt.

Wegens de vernieuwde uitgave van dit "Aandenken" heb ik nog een stuk over het ontstaan der Gemeente, en een verslag van haar vijftigjarig bestaan, er bijgevoegd, in het vertrouwen, dat het u tot eene aangename herinnering moge verstrekken! En daar bijna alles van het geheel met de gemeente in verband staat, is de titel diensvolgens veranderd geworden, van een *Aandenken* in dien van de "Ned. Geref. Gemeente van Kruisvallei."

LEERREDE.

Matth. 26 vers 3 tot 5.—Toen vergaderden de Overpriesters, en de Schriftgeleerden, en de Ouderlingen des volks, in de zaal des Hoogepriesters, die genaamd werd Kajafas,

En beraadslaagden tesamen, dat zij Jezus met listigheid vangen en dooden zouden.

Doch zij zeiden: "Niet in het feest, opdat er geen oproer worde onder het volk."

Het besluit van den Hoogen Raad, te Jeruzalem bijeenvergaderd, om Jezus te dooden.

De zaken waren nu tot een punt gekomen, (Joh. 11 : 47), en het kon zoo niet langer voortgaan.

De beschrijving van Jezus lijden en sterven in de Evangeliën wordt, in vergelijking met de andere bijzonderheden van zijn openbaar leven, door meerdere breedvoerigheid en samenhang gekenmerkt. De voorstelling der gebeurtenissen is aanschouwelijker, en de gang der zaken, die, met elke schrede, zich zwarter ontvouwen, geregelder en gaandeweg ijselijker, totdat het alles met het ontzachelijke tooneel op Golgotha eindigt.

Deze breedvoerigheid in de beschrijving van Jezus lijdensgeschiedenis zou ons licht in den waan kunnen brengen, dat zij zich over een grooter tijdverloop uitstrekte, dan werkelijk het geval was. De gevangenneming van Jezus, en wat daar meer op volgde, zijn verhoor door den Joodschen Raad, zijne veroordeeling door Pilatus, deze en andere smartelijke stonden uit zijn lijden, hebben in weinige uren plaats gevonden. Ongeveer middernacht, of tegen negen of tien ure des avonds, werd Jezus gepakt, en den volgende morgen, te negen ure, aan het kruis genageld. De verregaande boosheid, die wel schijnen mocht eenen langen tijd vereischt te hebben, om zich te ontwikkelen, is op eens, gelijk een woeste orkaan, losgebroken. Het schrikkelijke tooneel, dat op Golgotha plaats vond, was het werk van uren. Zes uren hing Jezus aan het kruis, en niet zoo veel meer dan zes uren verliepen van zijne gevangenneming tot zijne kruisiging. Terwijl de aarde onder den sluier des nachts te slapen lag, werd hij verraderlijk gegrepen. Toen de dageraad nog maar even grauwde, werd hij gevonnisd. En nauwelijks was de zon drie spannen tegen den hemeltrans geklommen, toen hij, als een booswicht, aan het verachtelijke vloekhout hing.

Liefelijk, boven alle uren van den dag, is de morgenstond. Liefelijk, wanneer het aanbrekende licht het hemels blauw purper verft; wanneer de zon achter de kimmen hare stralen schiet; wanneer de dauw op blad en bloem parelt, en de lucht, geurig, koel en frisch,door het geboomte ruischt.

Doch hoe ras gaan die uren voor de hitte des daags niet voorbij! Wie niet ontwaakt met den dageraad, geniet ze niet.

Het was in den vroegen morgenstond, dat, al wat met Jezus gebeurde, heeft plaats gehad, voordat nog de lomerige driften waren ontwaakt, en het bloed in slagaêr bruischen kon.

In dien stond, liefelijk bij het aanbrekende licht, dat de duisternis verdrijft, bij den vogelenzang, die het hart verheft, bij de zachte stilte, die tot aandacht wekt, brak de woede van opgekropten haat in woeste boosheid los.

In dien stond van blijde verrukking voor den mensch, die verkwikt uit den slaap ontwaakt, werd Jezus, (door overheid en rechtbank veroordeeld), bespot, mishandeld en gekruisigd.

Ja! in den vroegen ochtendstond, vóór het morgenmaal, had het Sanhedrin zijn besluit volvoerd, en is Jezus wedervaren, al wat ons in zijne Lijdensgeschiedenis verhaald wordt.

In zulk een kort tijdbestek was het schrikkelijke en bloedige tooneel van Jezus lijden afgeloopen. De raderen, waarop het tooneel zich bewoog, waren de voornaamsten van het land, de vertegenwoordigers van 's volks macht en invloed. Het geschiedverhaal doet ons zien, hoe de Joodsche Hooge Raad en Jezus zelf, beiden te Jeruzalem tegenwoordig, gelijktijdig van zijnen dood gewaagden; hij, dat hij zou, zij, dat hij moet sterven!

Met een bang voorgevoel had hij het aan zijne discipelen bekend gemaakt, dat zijn einde nabij was. En hij zeide tot hen, (Luk 22 vs. 15): "Ik heb grootelijks begeerd dit Pascha met u te eten, voordat Ik lijde."

De Hooge Raad, op moord belust, was bijeenvergaderd, om te beraadslagen, op welke wijze hij hun het zekerst in de handen vallen, en aan zijn einde komen zou. Men was het eens geworden, dat hij het best met listigheid kon gevangen en gedood worden, met de bepaling daarbij: "Niet in het feest, (vóór of wellicht daarnà), opdat er onder het volk geen oproer worde!"

En toch was het op het feest geschied, en was er onder het volk geen oproer gekomen. Dit heeft Judas gedaan, zoo als ons later blijken zal.

Wij gaan ons nu bezig houden met de beschouwing van de drijfveeren, die den Hoogen Raad bewogen hebben, om Jezus te dooden. Wij ontdekken een tweederlei drijfveer: eene *Staatkundige* en eene *persoonlijke*.

Wij zullen, eerst, de staatkundige en, dan, de persoonlijke drijfveeren in oogenschouw nemen.

Wanneer wij zeggen, dat Jezus om staatkundige redenen door den Joodschen Raad veroordeeld is geworden, geven wij daarmede

te kennen, dat zulks niet alleen uit haat en nijd geschied was, maar dat er ook andere redenen waren, waarom de Joden hem uit den weg zochten te ruimen.

De godsdienst, dien hij openlijk in de Synagoge, en op de straten verkondigde, beschouwden zij in strijd te zijn met hunnen godsdienst, en als gevaarlijk voor het voortdurend bestaan en de veiligheid van den Staat.

Bij hen was de godsdienst, (och! dat hij het ook voor ons allen ware), de grondslag, de wortel van den Staat, waarop het alles aankwam.

Dat er, nu, inderdaad zulke redenen bestonden, zullen wij trachten aan te toonen.

Laat ons dan, vooreerst, op de samenstelling van het Sanhedrin letten: en, dan, op de staatkundige partijen, waarin het volk verdeeld was, en die onder hetzelve gezag voerden!

De Overpriesters, Schriftgeleerden en Ouderlingen, van wie onze tekst melding maakt, en die overeengekomen waren, dat zij Jezus dooden zouden, doen ons denken aan den Raad, waarin zij zitting namen. Deze was de Hooge Raad, genaamd het Sanhedrin. Hij bestond uit zeventig leden, met eenen voorzitter aan het hoofd, die gewoonlijk de Hoogepriester was. De Raad vergaderde geregeld in een van de nevengebouwen van den tempel.

Hij was eigenlijk eene Godsdienstige Rechtbank. Daar, echter, het Godsdienstige en maatschappelijke leven van het volk in elkander vloeide, ja! daar deszelfs Godsdienstig leven niets anders dan zijn burgerlijk leven zelf was, strekte zich de bevoegdheid van het Sanhedrin ook uit over de burgerlijke en tijdelijke aangelegenheden van het volk. Het zag zich de wacht toevertrouwd over geheel zijn maatschappelijk leven. Het was het Gerechtshof van het land; voor den Jood het hof van het hoogste gezag, wiens beslissing over leven en dood hij niet kon ontgaan.

Voor dezen Raad moest Jezus verschijnen, om zich te verantwoorden.

De zitting, waarvan de tekst gewaagt, was eene buitengewone, die niet in een van de Tempelgebouwen, maar in het paleis van den Hoogepriester plaats vond. Zoodanige buitengewone vergaderingen konden in zeer dringende gevallen belegd worden. Want het Sanhedrin was tevens het hoogste Bestuur, (of, gelijk wij het hier zouden noemen, de "Uitvoerende" Raad), van het land.

Maar deze was eene geheime bijeenkomst, om te beraadslagen, hoe men Jezus met "listigheid" vangen en dooden zoude.

Het Sanhedrin was samengesteld uit de voornaamste leden van het volk, Overpriesters, Ouderlingen en Schriftgeleerden.

De Overpriesters waren de hoofden of oversten van de vier-en-twintig orden, waarin het Priesterambt, sedert den tijd van David verdeeld was, (zie Lukas 1 vs. 5).

De Ouderlingen behoorden tot den deftigen stand, en waren de aanzienlijken en de hooggeplaatsten van de Joodsche samenleving.

Wellicht, (naar Ezra 1 vs. 5), de oudsten, de hoofden van de huisgezinnen.

De Schriftgeleerden waren de Wetgeleerden, die kundig waren, om de Wet uit te leggen, en zich vooral op de toepassing van de Wetsbepalingen van Mozes toelegden. Rechtsgeleerden zouden wij hen thans noemen.

Deze mannen, nu, de "Overpriesters, de Ouderlingen en Schriftgeleerden," konden Farizeën of Sadduceën geweest zijn. De Farizeën en Sadduceën waren niet, gelijk men zou meenen, Joodsche sekten. In de hedendaagsche samenleving zijn er verscheidene sekten, die van elkander gescheiden zijn, en in afzonderlijke plaatsen hare godsdienstoefeningen waarnemen. In dezen zin waren de Farizeën en Sadduceën geene sekten. Zij aanbaden in denzelfden tempel, vierden dezelfde feesten, en brachten dezelfde offers. Zij waren geene sekten, maar vertegenwoordigden zekere meeningen en richtingen, die het Staatsbestuur, het geloof en verwachtingen van het volk, betroffen.

Om u te doen zien, dat Jezus, volgens de beschouwing van den Jood van die dagen, voor de veiligheid en orde van den Staat gevaarlijk was, of kon geacht worden, moeten wij nu op de verschillende partijen van het land, waarin het volk verdeeld was, onze aandacht vestigen.

De Joodsche Staat, het volk van Israël, (gelijk het ook met al de volken en Staten van den ouden tijd het geval was), was, van de vroegste tijden van zijn bestaan af, naar een stelsel van afzondering ingericht.

Het was het volk van Israël verboden, om godsdienstige redenen, met de heidensche volken omgang te hebben. Maar, daar het godsdienstige leven van de Israëlieten, (dewijl het een Godsstaat was), van het burgerlijke onafscheidelijk was, hielden zij met de heidenen ook in het maatschappelijke geene gemeenschap.

Het was, dan, eene eigenaardigheid van de volken van die dagen, gelijk de Joden en de Samaritanen, om met elkander geene gemeenschap te houden. Zij waren van elkander verre, en elkander vreemd gebleven.

Maar het was vooral het streven der Farizeën, om dit stelsel van afzondering streng door te voeren. De Babylonische gevangenschap, (voor den Jood onvergetelijk), was het gevolg geweest van het verkeer met de heidensche volkeren. Door dat verkeer werden hun godsdienst en zeden bedorven, en ging de Staat ten gronde. De nieuwe Godsstaat, die op de puinhoopen van den ouden verrees, werd toen op dat stelsel opgetrokken, en "afzondering," dat is, geen omgang met vreemde volken, werd de leus der natie. En indien niet van de geheele natie, althans van verre weg de meesten onder haar, die macht en gezag uitoefenden. Toen ontstond de richting der Farizeën. Zij werden "Farizeën," dat is, (wat het woord naar het oorspronkelijke beteekent), "Afgescheidenen" genoemd. "Door de tucht der ballingschap geleerd,

wilden zij rein en afgezonderd van vreemden invloed en heidensch verkeer leven." Zulk eene levenswijze beschouwden zij als de waarborg voor des Staats veiligheid. Was die afzondering weleer de hefboom ter schepping der natie, zij scheen haar nu ook toe, het zekerste middel te zijn, om haar vrij en onafhankelijk te bewaren. De Farizeën waren alzoo de voorstanders van 's lands en 's volks vrijheid. Eén was het doel dat zij beoogden; namelijk, om het volk van vreemde heerschappij te verlossen, en als een vrij volk te handhaven. Wij lezen, (Joh. 4 vs. 9b), dat de Joden met de Samaritanen geene gemeenschap hielden. Dat was het streven der Farizeën, geene gemeenschap met eenig volk. Niet alleen geene gemeenschap met de Samaritanen, maar geene gemeenschap met eenig volk der wereld.

Tegenover de Farizeën stonden de Sadduceën, en die veel verstandiger waren dan zij.

Zij waren eene geheele andere richting toegedaan. Hunne Staatkunde voor het behoud van land en volk was niet die van afzondering. De tijden waren veranderd, en zij meenden, dat des volks staatsbeleid, het Staatsbestuur, ook moest veranderd worden. Men moest aan de tijdsomstandigheden zich onderwerpen, en zich den omgang met vreemde volken, die toch niet meer was af te wenden, laten welgevallen.

Zoo waren dan beiden, de Farizeën en Sadduceën, de vrienden van hun land, de voorstanders van des volks vrijheid, maar verschilden in de wijze, waarop zij meenden, dat de Staat moest bestuurd worden.

De Farizeën dachten, dat dit door verzet en afzondering moest geschieden; de Sadduceën, daarentegen, door schikking en verdrag met de volken, die toch machtiger waren dan zij.

Wij zijn gewoon, om den naam van "Farizeër" te vereenzelvigen met al wat laag, onoprecht en oneerlijk is.

Maar de Farizeën hadden ook goede hoedanigheden. Met liefde voor de vrijheid van hun land paarden zij eene zeldzame mate van gehechtheid aan den Godsdienst van hunne vaderen. Wie ook de veiligheid van godsdienst en vaderland bedreigde, moest van hen tegenstand te wachten zijn.

Het berispelijke van hun stelsel lag in hun kleingeestig vasthouden aan het verouderde. De Wet was in andere tijden ontstaan, en, naar die tijden, voor andere omstandigheden ingericht. Maar hun streven was, om het ontwikkelde, en zich ontwikkelende, volksleven te bedwingen, en in die verouderde vormen terug te leiden. De Wet, die uitgediend was, wilden zij, door verdraaiïng, aan de eischen van eene maatschappij, die van die van weleer, door gevorderde tijden, gewijzigd was, doen beantwoorden.

Van daar hunne bekrompenheid en huichelarij, hunne valschheid en bedrog ; en, met al hunnen ijver, hun ongeloof en geesteloos leven !

In ons land hooren wij, op het gebied van Staat en godsdienst, veel gewagen van rechtzinnigen en vrijzinnigen.

De Farizeën waren de rechtzinnigen, en de Sadduceën de vrijzinnigen dier dagen.

Behalve de Farizeën en Sadduceën was er ten tijde van Jezus nog eene andere partij, die zich op staatkundig gebied bewoog, en die zich tegenover Jezus liet gelden. Deze was de Herodianen, (zie Luk. 13 vs 3 en volg). Dat is, de aanhangers van het Vorstelijke huis van Herodes.

Laat ons, nu, ook op hen kortelijks den blik werpen, om de raderen duidelijk voor den geest te hebben, waarop het tooneel van Jezus lijden zich bewogen heeft.

Ik moest u reeds gezegd hebben, dat de Farizeën, in hunnen godsdienst, de verwachtingen van den Messias zeer sterk op den voorgrond stelden.

Nauw vereenigd met deze verwachtingen was, naar hunne meening, de vrijheid der natie.

De Joden waren weder geen vrije volk meer. Gelijk weleer onder de Perzen en Grieken, zoo hadden zij ook nu weder, (onder de Romeinen), hunne vrijheid verloren. Maar wanneer de Messias komt, zoo dachten zij, zal hij het volk wel van zijn vreemde juk bevrijden.

De Sadduceën, nu, verschilden ook daarin van de Farizeën, dat zij geenen Messias verwachten, die komen zou, om het volk van zijne vijanden te verlossen.

Hebben, nu, de Farizeën den Messias verwacht, en de Sadduceën niet, en wilden de Farizeën door verzet, en de Sadduceën door schikking met de vreemde volken, het land behouden, de Herodianen verschilden van beiden.

Zij schijnen in geloof en gebruiken met de Farizeën overeengekomen te zijn, en de Romeinen, die dezen haatten, te vriend gehouden te hebben, om zich zelven te handhaven.

Zij vereenigden, dus, met het geloof, den godsdienst en gebruiken der Farizeën de staatkunde der Sadduceën.

In het twee-en-twintigste hoofdstuk van het Evangelie van Mattheus, (verzen zestien tot veertig), zien wij, hoe deze partijen tegenover Jezus zich gedroegen.

De Farizeën zonden de Herodianen tot hem met de vraag, of het "geoorloofd" is, den Keizer schatting te geven? (vers 17). Want zij "hielden het daarvoor, dat, om aan eenen vreemden vorst belasting te betalen, ontrouw was, jegens God, den 'Heere des hemels en der aarde,' (Hand. 17 vers 24), dien zij alleen als hunnen Koning erkenden."

Wie gevoelt niet, dat deze voor Jezus eene strikvraag was?

Want, indien hij zeide, dat het geoorloofd was, om aan den keizer schatting te geven, verviel hij in de ongenade van het volk, dat hij geen vriend was van het, onder vreemde heerschappij, zuchtende vaderland; (dat hij met de Romeinen heulde); en indien

hij zeide, dat men aan den keizer geene schatting mocht geven, stelde hij zich aan den ijver van den Romeinschen Stadhouder bloot, die voor het gezag des keizers in het land moest waken, (en hoewel dit misschien juist hetgeen was, dat de Farizeën hebben wilden, (zie Luk. 23 vs. 2), dat Jezus doen moest, zou hij daardoor misnoegdheid onder het volk verwekt hebben, om het naar de wapenen van verzet en opstand tegen de Romeinen te doen grijpen).

Het was eene poging van de Farizeën, om hem te verleiden, om over den toestand van het land zich uit te laten, en indien mogelijk, om eene verklaring aan hem te ontlokken, waardoor zij hem in hunne macht konden krijgen.

Maar hij liet zich niet vervoeren, (zie vers 21). Gij kent zijn treffend antwoord: "Geeft den Keizer, dat des Keizers is, en Gode, wat gij Gode schuldig zijt!"

In dien tijd, zegt het geschiedverhaal, (vers 23), kwamen tot hem ook de Sadduceën, die zeggen, dat er geene "opstanding" is.

Het geloof in de opstanding, bij de Farizeën, hing met hunne verwachtingen van den Messias tesamen.

Zij meenden, dat wanneer de Messias komt, hij het land van zijne vijanden zal zuiveren; en, daarna, een eeuwig gelukkig en schitterend rijk zal stichten; hoewel een aardsch, maar een altoosdurend Koninkrijk. En opdat degenen, die vóór zijne komst gestorven waren, maar voor land en volk geijverd hadden, ook in die zegeningen mogten deelen, zouden zij weder in het leven worden teruggeroepen.

Daarom, nu, geloofden de Sadduceën ook in de opstanding niet, omdat zij in geenen Messias geloofden, die komen zou.

Het geloof in den Messias en de opstanding veroordeelden zij als gevaarlijke stellingen, die de schare verleiden.

En zoo kwam Jezus, door het geloof in de opstanding staande te houden, ook tegenover de Sadduceën te staan.

Toen hij dezen geantwoord had, traden ook de Farizeën toe, met de vraag over het "groote" gebod in de Wet, (vers 34).

Maar hoe dikwijls had hij het hun niet toegevoegd, (Mark. 7 vers 13), dat zij Gods gebod verdraaiden, en, door hunne gebruiken en inzettingen, "krachteloos" maakten!

En zoo stonden ook de Farizeën tegen Jezus, vijandig over.

Ziedaar! de partijen, die in den tijd van Jezus, het Joodsche volk verdeelden. Ziedaar! Jezus vijanden, Sadduceën, Farizeën en Herodianen, elk met hunne meeningen en bedoelingen. En hoewel zij onderling veel verschilden, ja! twistten en tegen elkander verbitterd waren, (zie Handl. 23 vs. 7), maakten zij niettemin gemeene zaak tegen Jezus.

Hij had zich nooit over eenig staatkundig vraagstuk verklaard, noch zich ooit met den toestand van het land bemoeid. Maar indien hij voor den Hoogen Raad gedagvaard werd, het lijdt geen twijfel, wat de uitslag zal zijn. Want, hetzij dat de Farizeën, de

Sadduceën of de Herodianen over hem de vierschaar spannen, de uitslag is even zeker.

Hij had zich als den Messias bekend gesteld. Welaan! de Farizeën verwachten den Messias. Maar "wie is deze? arm, behoeftig en gering? zonder macht of heerlijkheid? Die de Inzettingen der Vaderen vertreedt? Hij is een bedrieger! Weg met hem!"

Daar zijn de Sadduceën! zij gelooven in den Messias niet. "Wie is, dan, deze, die zich den Messias waant? Hij beroert het volk! Kruis hem!"

Daar zijn de Herodianen! Maar als deze de verwachte Koning der Joden is, kan hun Koning niet koning zijn. "Wie is, dan, deze, die zich Koning noemt? Hij is des konings vijand! (En gelijk zijn vader, voor hem, met den kindermoord te Bethlehem, gedaan heeft), Laat hem sterven!"

Zoo kon een Jood in die dagen gedacht hebben, bijaldien zijn godsdienst aangetast, of op de hoogste verwachtingen van zijn volk aanspraak gemaakt werd.

Jezus had zich reeds met zijn allereerste optreden, Matth. 5 vs. 21, van den aanvang af, tegen hunnen godsdienst aangekant. Nooit had hij zich anders daarover uitgelaten. En indien het alles tegen hem bewezen wierd, kon hij naar hunne uitzichten en verwachtingen, voor de Joden voor wie hij stond, en tegenover wie hij zich zoo rondborstig had uitgelaten, voor niets minder dan opstand tegen de Regeering, en hoogverraad tegen het land terecht staan. En bij den haat, dien zij hem toedroegen, konden zij gezegd hebben, "Laat ons hem uitwerpen, die, door zijne persoonlijkheid en fierheid bij het volk, ons daarenboven nog allerlei onaangenaamheden kan berokkenen!"

Zoo waren, dan, Jezus vijanden allen Staatkundige mannen.

Hij had zich nooit over eenig Staatkundig vraagstuk uitgelaten, en hij zou nochtans om Staatkundige redenen vallen.

De Sadduceën hadden het tegen hem, van welke, (zie Handl. 4 vs. 1 en volg), de hoogepriester Kajafas een was, dat hij zich voor den Messias had uitgegeven. Maar zij konden het, om den vrede van het land, niet toelaten, dat iemand zich voor den Messias zou uitgeven. Het volk werd zwaar gedrukt, doch te zwak, om het juk af te werpen. Er was, echter, niets meer toe noodig, om het de wapenen van verzet te doen opnemen, dan, dat iemand zou voorgaan. De algemeene verwachting was, als de Messias komt, dat hij het doen zoude.

Daarom hebben de Sadduceën zich tegen Jezus verzet, omdat hij beleed de Messias te zijn. Reeds hing het volk hem aan. En als het algemeen bekend werd, dat hij, wien het voor een' Profeet hield, (Mattheus 21 vs. 46), ook voor den Messias wilde gehouden wezen, kon het gemeend hebben, dat het oogenblik gekomen was, om eenen opstand te wagen. Maar zulk een opstand, wegens den benarden toestand van het land, was geheel

hopeloos. Het zou den toestand van het volk niet verbeterd, maar veeleer verergerd hebben.

Hetgeen, dat de Sadduceën vreesden, heeft later plaats gehad. Door zulk eenen opstand tegen de Romeinen zijn land en volk verwoest geworden. Dat geloof heeft den ondergang van het land ten gevolge gehad. De uitkomst heeft hun goed recht bewezen. Men "bleef voor elke vriendelijke toenadering van den vijand doof," dewijl men nog altijd den Messias verwachtte, die komen zou, om het volk te verlossen. Hetgeen dat Kajafas gezegd, en als eene reden aangevoerd had, om Jezus uit den weg te ruimen, (Joh. 11 vs. 48). "En de Romeinen zullen komen en wegnemen, beide onze plaats en volk," is later letterlijk vervuld geworden. En daar Jezus bij de verklaring, die hij had afgelegd, de Messias te zijn, volhardde, was het hun een schoon voorwendsel, eene genoegzame reden, bij den algemeenen haat, dien zij hem toedroegen, om hem uit te werpen.

Zijn intocht in Jeruzalem en gedrag in den tempel, (Matth. 21), hadden de zaken tot een punt gebracht. Weldra zou hij aan het hoofd van het volk staan; en de gevolgen waren niet te voorzien, indien men hem niet te keer ging: en de Sadduceën, als de rijken en aanzienlijken van het land, waren niet geneigd, om, door hopelooze omwentelingen, hunne bezittingen in de waagschaal te stellen.

Eene andere was de grieve der Farizeën. Hij had hunne wet en hunnen tempel aangerand.

De wet was de grondslag, en de Tempel het middenpunt van hunnen godsdienst.

De godsdienst was het roer van den Staat, waardoor hij moest bestuurd worden.

De Farizeën eerbiedigden de wet, als onmiddelijk van God afkomstig, en met zijnen eigenen vinger geschreven, (Exodus 31 vers 18).

De Wet kon, dus, "nimmermeer" voorbijgaan.

Maar zoo kon de Staat, dan, ook niet voorbijgaan, die naar de Wet ingericht was.

Het was eene grootsche gedachte.

Het zou een Godsstaat zijn met den Messias, als koning, aan het hoofd, waarheen de volken der aarde, uit eerbiedige erkenning, de gedachten zouden heenrichten.

"En het zal geschieden in het laatste der dagen, zegt Jesaja, (hoofdstuk twee, verzen twee, drie en vier), dat de berg des huizes des Heeren, (de berg Zion, waarop de tempel gebouwd was), zal vastgesteld worden op den top der bergen, en dat Hij zal verheven worden boven de heuvelen, en tot denzelven zullen alle heidenen toevloeien, en vele volken zullen heengaan en zeggen, komt, laat ons opgaan tot den berg des Heeren, tot den huize van den God Jakobs, opdat Hij ons leere van Zijne wegen, en dat wij wandelen in zijne paden! want uit Zion zal de Wet uitgaan, en des Heeren woord uit Jeruzalem; en Hij zal richten onder de

heidenen en bestraffen vele volken, en zij zullen hunne zwaarden slaan tot spaden, en hunne spiesen tot sikkelen ; het eene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen, en zij zullen geen oorlog meer leeren."

Zij, die daarvan de onderdanen werden, zouden zich aan de Wet onderwerpen, en, zóó, zou de kennis des Heeren zich over de wereld verspreiden, "gelijk de wateren den bodem der zee bedekken," (Jes. 11 vs. 9).

Voorwaar ! Heerlijk verschiet der toekomst, het leven en streven van allen waardig !

Maar deze schoone vooruitzichten had Jezus tegengesproken. Hij had gezegd, dat hun godsdienst zou voorbijgaan, en een andere zijne plaats zal innemen.

De Farizeën meenden op die verwachting recht te hebben ; maar Jezus had daaraan eene andere beteekenis gegeven:- Hij, tegenover zoo velen, de Ouden van alle tijden. (Matth. 5 vs. 21).

Het was, dan, te vergeefs, dat zij ijverden, om land en volk in stand te houden, opdat die verwachting zich kan vervullen. Zulk een Koninkrijk zal, dan, niet komen ! Ja, wat meer is, zij zouden ook niet behouden, hetgeen, dat zij hadden. Want ook hun land en volk zouden te niet gaan.

Dit had Jezus gezegd.

Maar dit kon toch geen vriend van volk en vaderland, die voor hun welzijn bezorgd was, hooren, zonder pogingen aan te wenden, om zulk een lot te keeren. Want daarom juist ijverden zij, Farizeën en Sadduceën te samen, opdat zij land en volk behouden mogen.

De Wet was de grondslag, de Tempel het middenpunt van hunnen godsdienst. De godsdienst was de steun van den staat.

Maar Jezus had van de wet gezegd, (Matth. 8 v. 11 en 12), dat zij zal voorbijgaan ; en van den tempel, dat niet een "steen boven den anderen zal gelaten worden, die niet afgebroken zal worden," (Matth. 24 v. 2).

Zonder de wet en den tempel kon de godsdienst niet bloeien. En moest de Godsdienst voorbijgaan, het was openbaar, dan kon ook de Staat niet bestaan.

Zoo bleef er, dan, niets over dan, dat Jezus terechtgesteld worde ! Hij stond aangeklaagd, en zou veroordeeld worden, om omwenteling in Staat en godsdienst.

Hij had eene andere leer verkondigd.

"Toen vergaderden de Overpriesters en de Schriftgeleerden en de Ouderlingen des volks in de zaal des Hoogepriesters, die toegenaamd was Kajafas ; (Hij heette Jozef Kajafas, zegt de overlevering. Jozef was zijn eigen, en Kajafas zijn bijnaam. Maar in de Evangelien treffen wij alleen den bijnaam aan) ; en beraadslaagden te samen, dat zij hem met listigheid vangen en dooden zouden."

Wij zeiden, dat er, behalve de Staatkundige redenen, voor de veroordeeling van Jezus ook nog een persoonlijke drijfveer was.

Wij zullen, nu, ook op deze onze aandacht vestigen.

Het grootste en invloedrijkste deel der Joodsche natie bestond uit Farizeeën. De Sadduceeën maakten tegenover hen de minderheid uit. Doch "deze allen," afgezien van den ijver voor hunne richting, waren om persoonlijke redenen tegen Jezus aangekant. Hij had, door zijn onverschrokkene rondborstigheid en harde taal, hunnen doodelijken haat zich op den hals gehaald. Wat had hij hun niet al toegevoegd?

Zij waren altijd de leidslieden van het volk geweest.

Hij had hen wel leidslieden, maar blinde leidslieden genoemd.

"Wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeën, (Matth. 23 : 23), gij geveinsden! Want gij vertient de munte, de dille en den komijn, en laat na het zwaarste der wet, oordeel en barmhartigheid en geloof! Gij, blinde leidslieden, die den kemel doorzwelgt, en de mug uitzijgt," (v. 24).

Het volk heeft hen als vrienden en raadslieden vereerd.

Hij wist van hen, dat zij de huizen der weduwen opaten. "Wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden! (Matth. 23 v. 14). Want gij eet de huizen der weduwen op, en dat onder den schijn van lang te bidden!"

"Wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden! Want gij reinigt het buitenste des schotels en des bekers, maar van binnen zijn zij vol roof en onmatigheid," (v. 25).

Zij meenden, dat zij naar hunnen godsdienst leefden.

Maar hij heeft niets gezien als "bedrog en huichelarij."

"Wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden! (Matth. 23 v. 28). Van buiten schijnt gij den menschen wel rechtvaardig, maar van binnen zijt gij vol geveinsdheid en ongerechtigheid."

Zij zaten op den stoel van Mozes, (Matth. 15 v. 2), om het volk te leeren; en zij onderwezen de wet en de profeten.

Maar hij had niets gehoord als "leeringen, die geboden van menschen zijn." (Matth. 15 v. 9). "Wee u, gij, Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden,(Matth. 23 v. 29). Want gij bouwt de graven der profeten op, en versiert de grafteekenen der rechtvaardigen, en zegt, indien wij ten tijde onzer vaderen hadden geweest, wij zouden met hen geene gemeenschap gehad hebben aan het bloed der profeten! Aldus getuigt gij tegen u, dat gij kinderen zijt dergenen, die de profeten gedood hebben!"

Zij ijverden voor den godsdienst der vaderen, (en wat is meer loffelijk?)

Maar bij hem is het niets als hel en verdoemenis.

"Wee u, gij, Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden, (Matth. 23 v. 15). Want gij omreist zee en land, om éénen Jodengenoot te maken; en als hij het geworden is, maakt gij hem een kind der hel, tweemaal erger dan gij zijt."

Zij waakten voor de inachtneming van regel en gebod.

Hij meende, dat zij niet deden, wat zij leerden, (Matth. 23 vers 4) ; en dat zij den menschen lasten oplegden, zwaar, om te dragen, die zij zelven niet met eenen vinger aanroerden.

Deze zijn harde woorden, (Joh. 6 v, 60), en geen Priester, of Schriftgeleerde, kon ze hooren, zonder toorn en gramschap.

Zóó had hij gesproken, niet tot tollenaren en zondaren, (Luk. 15 v. 2), maar de aanzienlijksten des volks.

Zoo die Leeraar hun eens in de handen kwame, wat zou verhinderen, dat hij zijne vermetelheid met zijn bloed betale ? Zoo hij voor hen terecht stond, wie gevoelt niet, wat de uitslag zijn zal, daar de rechter zelf de beleedigde is ?

Daar zit een Ouderling, achtbaar door het sneeuwit der jaren. Hij denkt daaraan, wat deze Meester gezegd had van wit gepleisterde graven, "die van buiten wel schoon schijnen, maar van binnen, (Matth. 23 v. 27), zijn zij vol doodsbeenderen en alle onreinigheid."

Hier een Schriftgeleerde, met de wet in handen. Het schiet hem te binnen, dat deze timmermans zoon hen dwaze en blinde leidslieden genoemd had.

Ginds een Priester. Het is hem nog versch in het geheugen, hoe deze boven Leviet en Priester, (Luk. 10 v. 31), in den tempel, (Mark. 11 v. 16), zich gezag had aangematigd.

Maar niet alleen deze grijze, die geleerde, gindsche priester, maar de geheele Raad, die over zijn lot beslissen moet, blaakte van woede. Hij had deszelfs leden, (de "Overpriesters, Ouderlingen en Schriftgeleerden,") "slangen en adderengebroedsels," (Matth. 23 v. 33), genoemd : de vromen en voornamen van het land de "helsche verdoemenis" waardig !

O Nazarener ! Wee den dag, die u in hunne macht zal stellen !

En nog zou die harde taal hen misschien niet zoo verbitterd hebben, al ware het ook, dat zij daartegen niets hadden in te brengen.

Want wat kon het hun deren, zoo die woorden bij niemand ingang vonden ?

Maar het volk hing Jezus aan.

Hun hoogmoedig hart moent het voor hen verbergen, dat zij op zijne beschuldigingen zwijgen moesten ; het gevoel, dat hij waarheid sprak, al kon het hunnen haat niet verkoelen, kon althans hunnen wrok beteugelen.

Maar, dat het volk, om wiens gunst zij ijverden, dat het volk Jezus aanhing en eerde, krenkte hunnen trots te zeer. Hoe had hij hen voor het gansche land niet ten toon gesteld ! En nog voor een paar dagen geleden trad hij Jeruzalem feestelijk in, (Matth. 21 v. 8), met eene groote schare, die hare kleederen en palmtakken voor hem spreidde, roepende : "Hosanna, de Zone Davids ! Gezegend is hij, die komt in den naam des Heeren !" Dat de schare hem zoo vereerde, was het niet eene stilzwijgende instemming met zijne smaadredenen tegen hen ? Want indien zij daar-

over vertoornd was, zou zij hem zoo niet toegejuicht hebben. Hun invloed schijnt hun toe te verminderen. Wat? Indien zij niet reeds bij het volk als schijnheiligen en bedriegers bekend stonden. Niemand, als Jezus, kon hun dit aangedaan hebben. Van toen af was het besloten, dat hij moet sterven. Aan die opgewondenheid moet paal en perk gesteld worden, voordat nadeelige gevolgen daaruit konden voortvloeien. En hij zou wel om omwenteling in Staat en godsdienst vallen, maar hij zou om hunnen gekrenkten trots te eerder vallen.

Thans zou hem overkomen, wat hij lang vooruit had gevoeld. Maar, hoewel zij, nu, zulke gewichtige redenen,en eene schijnbaar verschoonlijke aanleiding voor zijne terechtstelling hadden, (Want zij waren het niet gewoon, dat de voorgangers van het volk zoo aangesproken werden, en hadden het toen nog niet geleerd, en hoe weinigen beoefenen het in het leven? dat waarheid boven eigendunk moet gelden), toefden zij, echter, voordat zij verder gingen. Een niet geringe hinderpaal belette hun. Deze was niet het gewicht der aanklacht, of de gevolgen, indien zij bewezen werd, die daaruit zouden voortvloeien, noch ook, of het raadzaam ware, om aan eenen opgewekten hartstocht bot te vieren, maar zij vreesden het volk.

Daarom beraadslaagden zij vooraf, hoe men hem het best kon machtig worden. En zij kwamen overeen, dat hij het best met "listigheid," dat is, onverhoeds, zonder oproer en ruchtbaarmaking, (als het ware, in het geheim, in de stilte), te vangen ware. Welke moeielijkheden zich, dan, nu, ook aan hen mochten voordoen, niets zou onbeproefd gelaten worden, om hem in handen te krijgen. Een prijs werd, om zoo te zeggen, op zijn hoofd gesteld, voor wie hem pakte, of van kant mocht maken.

Mijne vrienden! wanneer gij, in den strijd des levens, in het nauw gejaagd, in de engte gedreven wordt, verzet u niet tegen de waarheid!

Doet onder, als gij moet onderdoen! Verhardt u niet! "Zijt niet hooggevoelende!" (Rom. 11 vs. 20).

Gij zult eens weder opgericht worden, en hooger en machtiger verrijzen dan gij te voren geweest waart.

Maar verhardt u niet! Verzet u niet tegen de waarheid!

Deze is de steen, van welken Jezus zeide, (Math. 21 vs. 44), "Wie op hem valt, die zal verpletterd worden: maar op wien hij valt, zal hij vermorselen"

Dat is, als gij de waarheid erkent, kan zij u ten onder brengen; maar als gij haar vertreedt, zal zij u vernietigen! Dat zij zoo!— Amen.

LIJKREDENEN.

1.

(Eene Toespraak gehouden bij de begrafenis van Mej. S. DU TOIT, ST. *dochter, den 6den Mei 1871).*

Jes. 45 vs. 7.—"Ik formeer het licht en schep de duisternis, Ik maak den vrede en schep het kwaad; Ik, de Heere doe al deze dingen.

Zou de Alwetende niet zien, wat zijne schepselen wedervaart? Slaat God geen acht op de kinderen der menschen? Wendt het oor! hier is een woord, dat "zeer" vast is, (2 Petr. 1 vs. 19).

"Ik formeer het licht en schep de duisternis, Ik maak den vrede en schep het kwaad; Ik, de Heere, doe al deze dingen."

"Ik, de Heere, doe al deze dingen."

Buiten Gods raad kan niets gebeuren. Al wat ons van goed of kwaad, van rouw of vreugde, tegenkomt op aarde, daarvan is Hij de eenige en almagtige Beschikker. *Ik formeer het licht.* Hij laat de zon hare stralen schieten, en de maan haar schijnsel geven. De blijde, genoegelijke dagen, welke gij beleefdet, heeft Hij bereid. *Hij schept de duisternis.* De donkere, droevige dagen uws levens, die eensklaps, onder eenen helderen hemel, overschaduwd werden, of die, zonder ophouden, de een den ander volgden, deed Hij geboren worden. Neen! buiten Hem kan niets gebeuren. Buiten Hem kan ons geen haar van het hoofd vallen, (Matth. 10 vs. 29). En kan, dan, zelfs het geringste aan ons niet geschieden, zonder dat Hij het wete en het wille, dan kan geene krankheid het lichaam aantasten; ja! dan ook de ontzettende dood ons niet nedervellen: dan kan geene droefheid het hart bestormen, buiten Zijnen wil of toelating. Zoudt gij, dan, niet eerbiedig zwijgen, als gij weet, dat het de Heere is, die nu voor- dan tegenspoed, nu vreugde dan droefheid, die zoowel blijde als treurige dagen over u beschikt? Zegt, dan, "Het is de Heere!" (Joh. 21 vs. 7). Wat Hij doet, is immer goed.

Wat God doet, is immer goed. Zoudt gij Hem dan niet eerbiedig zwijgen? O, aanbiddelijk zijn Zijne wegen. *Hij maakt den vrede en schept het kwaad.* Hij ontwikkelt uit zonde eenen hoogeren trap van deugd, (Gezang 14). Hij doet uit kwaad goed geboren worden. Hij zendt de pestilentie uit, die het lichaam aantast, opdat de krankheid des lichaams gedije tot gezondheid

der ziele. Hij slaat diepe, diepe wonden in het hart, opdat daaruit ook voortkome die droefheid, die naar "God" is, en zaligheid werkt, (2 Cor. 7 vs. 10). Hij schept het kwade, maar maakt het dienstbaar aan het goede. Uit onze tranen bereidt Hij vreugde, uit ons lijden verblijden. Al wat met ons gebeurt, is aangelegd op iets hoogers. God wil ons opkweeken voor een hooger en beter leven. Dat is het liefderijke einddoel van Zijne leidingen. Daartoe moeten alle dingen medewerken: onze vreugde, onze moeite en tranen. Gelijk de boom zoowel liefelijken zonneschijn als regen, zoowel stille, warme dagen als onweer en wind voor zijnen groei behoeft, zoo wordt ook de mensch door allerlei wisselingen van het lot gevormd en opgevoed, Zoo, door slagen en plagen, door rouw en lijden, door "verlies en gemis," * leidt God ons op tot hoogere zaligheid. En als Hij zijn oogmerk met ons bereikt heeft, dan, hetzij in de vroege jeugd, hetzij in middelbaren leeftijd, hetzij in den spaden ouderdom, zendt Hij zijnen bode uit. En eensklaps zien wij eenen mensch ter aarde vallen. Wij verschrikken, wij ontzetten ons, wij roepen wee en ach! wij vragen waarom nu, en niet later? waarom zoo en niet anders?...het is "moeite" in onze oogen, (Ps. 73 vs. 16), maar bij God is het, zooals het zijn moet. Onder Zijne leiding is eene ziel rijp voor de eeuwigheid, en daarom wordt zij opgeroepen.

O, gij Bedroefden en Beproefden! ik ontzeg u uwe tranen niet. Laat ze rijkelijk vloeien! God zal ze niet wraken. Maar voegt bij uwe droefheid geloof; het geloof, dat het onder Godsbestuur is, zoo als het zijn moet, dat het niet anders zijn kan als het is!

> "O, zwijgt den Heer ootmoedig stil!
> Hij zal ons naar Zijn raad geleiden;
> 't Is goed en heilig, wat Hij wil."—(Gezang 17).

En gij allen, zet uwe harten, om acht te geven op Gods leidingen! Beschouwt uwe lotgevallen met het oog op uwe hooge bestemming! Bidt God, dat gij steeds alle dingen daaraan mocht dienstbaar maken! Dan zal het leven, met zijne ellende en jammeren, met zijne "moeite en verdriet," voor u een hoogere aanwinst zijn! Dat zij zoo.

2.

Eene toespraak gehouden bij de begrafenis van Mejuffrouw BOOIJSEN, *geboren Reineke, (gelijk ook de voorgaande), te Tulbagh, den 13den November 1871.*

> Wie één is met God, dien schaadt de dood niet.
> (Woorden, die ik haar toegesproken heb).

Welke verwoestingen richt de dood onder ons niet aan! Welke nauwe verbintenissen, welke teedere betrekkingen worden door

* Woorden van wijlen Ds. J. C. Le Febre Moorrees.

hem niet opgeheven! Denkt aan de kinderen, die aan hunne ouders ontscheurd werden; de vrienden, die elkander ontvielen!

Maar slaat zijne verwoestingen in het lichaam gade! Ziet! wat straks nog een mensch was, is nu een ijskoude stofklomp. Hij, die, nog voor weinige oogenblikken te voren, de liefde en teedere zorg van vrienden en betrekkingen boeide, is nu een voorwerp van afkeer.

Of, beschouwt den mensch, uitgestrekt op zijne doodsponde! Hoe stijf, hoe gevoelloos, hoe koud ligt hij daar neder! Gij ziet het hem aan, dat hij met de wereld gedaan heeft. De zon moge stil daar buiten schijnen, hij ziet het niet. De winden mogen zacht en liefelijk suisen, hij hoort ze niet. Zijne vrienden roepen hem toe, hij antwoord niet.

Neen! Die gestorven is, ziet niet; hij hoort niet; hij merkt niet op. De geest is ontvloden, het lichaam is in puin gestort.

Ziet! dat is het werk van den dood, dat zijn zijne verwoestingen. Zullen wij, dan, niet vreezen, om hem te gemoet te gaan? Zullen wij niet terugdeinzen van het sterven?

Maar vreest niet voor degenen, die "alleen" het lichaam kunnen dooden! (Matth. 10 vs. 28). Vreest den dood niet! Ziet! zijne heerschappij is beperkt. Wie één is met God, dien schaadt hij niet.

"Wie één is met God, dien schaadt de dood niet."

Er is een leven, waarop de dood geenen vat heeft, waarop hij geene stoornis kan uitoefenen. Welke verwoestingen hij ook in het lichaam moge aanrichten, er is een leven, dat hij niet kan aantasten. Dat is het leven des geestes, het leven des geloofs, waardoor de mensch, aan God gebonden, door dit tijdelijke daarhenen wandelt, als zag hij den "onzienlijke," (Hebr. 11 vs. 27). Dit geloofs, dit geestelijke leven is onze eenheid met God. Dit het bewijs, dat wij Hem toebehooren, het onderpand, dat wij met hem vereenigd zijn.

Wie, dan, één is met God, dien schaadt de dood niet.

"Die in mij gelooft, gelijk de schrift zegt, (Joh. 11 vs. 25), zal leven, al ware hij ook gestorven."

Het geestelijke leven gaat door tot in het eeuwige leven. En dit is het leven, dat de dood niet schaden kan. Immers de dood kan niet schaden, wat eeuwig en onverderfelijk is. In Gods gemeenschap is dat eeuwige en onverderfelijke leven ons eigendom. Moge, dan, de dood het lichaam nedervellen en verwoesten, hij deert dat leven niet. Verderft hij al het lichaam, hij schaadt de ziel niet. Integendeel, hij ontslaat haar slechts uit de hut, waarin zij gevangen zat. Hij verbreekt slechts de aarden kruik, waarin het eeuwige, onverderfelijke leven verborgen was. Neen! Wie zóó één is met God, dien kan de dood niet schaden. Of zou er eenige macht zijn, in hemel of op aarde, die de ziel uit Gods almachtige hand kan rukken? Zouden wij ergens zoo veilig kunnen zijn als in Gods "vaderhand?" (Gezang 160). Neen! uit

die hand, die den hemel, de aarde, de zee "en al wat daarin is," (Ex. 20 vs. 11), geschapen heeft, uit die hand kan geen schepsel ons rukken. En, "ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomende dingen, noch hoogte, noch diepte, noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heer," (Rom. 8 vs. 38 en 39).

"Wie één is met God, dien schaadt de dood niet."

Ik wil u, dan, opwekken, om God te zoeken. Wie één is met hem, (neemt het ter harte!), dien kan de dood niet schaden. Ziedaar! onze veiligheid In God zijn wij veilig. Kiest hem, dan, tot u deel! Laat uw leven hem gewijd zijn! Hij heeft "volkomen" uitkomst tegen den dood en doodsgevaren, (Psalm 68 vs. 21).

BIJ HET GRAF.

Uwe zaliggestorvenen zijn niet verloren. Neen! Zij leven. Zij leven nu in de zalige gewesten, in gemeenschap met den hemelschen Vader. O, streeft gij naar dat leven! Dat wij allen trachten het te leiden, het eeuwige leven, hetwelk ons geopenbaard is door Hem, die "leven en onverderfelijkheid," (1 Tim. 2 vs. 10), aan het licht heeft gebracht; die de "opstanding en het leven is!" (Joh. 11 vs. 25).

AANTEEKENINGEN.

1.

DE NEDERDUITSCHE GEREFORMEERDE GEMEENTE VAN KRUISVALLEI.

Zie Hand. 18 vs. 17*b*.—"En Gallio trok zich geene van deze dingen aan."

In het jaar 1843 vond de groote scheuring in de Kerk van Schotland plaats, en werd de gemeente van Kruisvallei gesticht. *

Zie hier de toedracht der zaak!

De Eerwaarde Schotsche Zendeling Gorie had, namelijk, (zegt men), aan den Wel-Eerwaarden Shand, (die toen, en nog lang daarna, de plaatselijke leeraar van Tulbagh was), gezegd, dat hij meende, dat de tijd gekomen was, dat de gemeente alleen uit heiligen moet bestaan.

De heer Shand, een man van een stil, maar onverzettelijk karakter, ging daarop door, en weigerde, om de kinderen te doopen, en het Avondmaal uit te deelen aan degenen, die niet bekeerd waren.

Hieruit ontstonden er weldra onaangenaamheden en verbittering. Hoe men ook bij hem aanhield, om zijne preeken zoo streng te maken, als hem mogelijk was, en het dan aan de gemeente over te laten, of zij het Avondmaal wilde gebruiken of niet, het hielp niet.

En het gaf ook aanleiding tot "bedrog en huichelarij," dat een vader of moeder, om hun kind gedoopt te krijgen, in eenen nacht bekeerd werd.

De heer Shand werd, eindelijk, aangeklaagd, en van zijnen post ontzet, gedurende welken tijd de Wel-Eerwaarde H. A. Moorrees de gemeente bediende.

Maar reeds bij zijne inzegening in de gemeente had de heer Shand zich zonderling gedragen. Op de gebruikelijke vraag bleef hij het antwoord schuldig. De vraag werd herhaald, maar er kwam geen antwoord. Hij werd naar de Consistoriekamer gebracht, en aan de gemeente werd bericht, dat de Broeder een bezwaar had, en dat de plechtigheid in den namiddag zou voortgezet worden.

---

* Zie het Boekje "*Geschiedenis van het ontstaan der Ned. Geref. Gemeente van Kruisvallei.*" door de Gemeente, (ten gevolge van den strijd door mijn "Aandenken" ontstaan), uitgegeven, waarin het geheele verloop der zaak van het Begin, met de oorspronkelijke stukken, uitvoerig behandeld is!

Op het laatste oogenblik kreeg hij bezwaar tegen hetgeen, waar toe hij uit Schotland overgekomen was.

Maar hij was een man van een rein leven: een godvruchtige, die geen insekt zou schaden; maar van onverzettelijke beginselen.

Men zegt, dat toekomstige gebeurtenissen hare schaduwen vooruitwerpen. Zou het ook niet met hem het geval hebben kunnen zijn?

Toen hij weder optrad, nadat hij van zijnen post afgezet was, preekte hij over de geestelijke hoererij, die de gemeente twee jaren en negen maanden met den nieuwen leeraar gepleegd had, en toen hij den zegen, na den afloop van de godsdienstoefening, moest uitspreken, zeide hij, dat hij dien niet kon uitspreken over eene gemeente, die God vervloekt had!

Toen was de verontwaardiging van de gemeente binnen geene grenzen meer te houden, en daar de Synode hem niet kon, of wilde, verplaatsen, heeft het grootste gedeelte zich afgescheiden, (maar waarvan sommigen weder terug zijn gegaan), en eene afzonderlijke gemeente op de plaats Kruisvallei gesticht, waarheen de Wel-Eerwaarde H. A. Moorrees beroepen werd, die het ook aannam, en den 19den Maart 1843 aldaar zijne intrede hield.

Ziedaar! een kort verslag van hetgeen, dat aanleiding geweest is tot eenen strijd, die vele jaren heeft geduurd, en, eindelijk, op eene geheele afscheiding uitgeloopen heeft.

Tulbagh is bekend voor zijne ongelukkige leeraren, en om hetgeen te verhalen, dat deze gemeente " door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht," (2 Cor. 6 v. 8*a*), doorgegaan heeft, zal meer dan eene bladzijde opnemen.

* * *

Vijftig jaren zijn nu verstreken, sedert de gemeente zich afgescheiden heeft. En nog is de verbittering, die daarmede gepaard ging, niet geweken. Integendeel, schijnt zij telkens op nieuw weder uit te breken, doch niet van de zijde van Kruisvallei, maar van de tegenpartij.

Men kon verwacht hebben, daar het eenmaal geschied en voorbij is, dat zij zou " vergeten hetgeen, dat achter is, om zich uit te strekken tot het wit" der Christelijke roeping, om in liefde en der minne te leven! Het staat, toch, een ieder vrij, wat hem onaangenaam is, te verlaten, zonder dat een ander het regt heeft, om zich daarmede te bemoeien. Maar nooit kan de Gemeente gewagen van hetgeen er gebeurd is, of het heet, al heeft het daarmede ook niets te maken: " Mijnheer Shand is aangerand! zijne rust verstoord!"

Dit wenschen wij in het geheel niet te doen, alhoewel het moeijelijk is, van het eene te gewagen en het andere niet te raken. Doch, dewijl men het doet voorkomen, als of wij zulks hadden willen doen, om met de voor ons liggende bescheiden, ons goed regt te hand-

haven. En verder, dat de aangename herinneringen, die wij van hem mogen wegdragen, hier niet in aanmerking kunnen komen. De onpartijdigheid vordert, daar het publieke aangelegenheden geldt, dat wij de zaak zoo voorstellen,als zij ons uit die tijden schijnt tegen te komen. Laat ons nu zien, hoe het daarmede gesteld is!

De schets, welke ik boven van de afscheiding gegeven heb, bevat daarvan geene onjuiste voorstelling. In drie maanden tijds heeft het alles plaats gehad. Den 1sten Nov. 1835 werd de WelEerw. Shand aan de gemeente voorgesteld, en den 14den Maart van het volgend jaar geschorst. Wegens de verbeterde uitgave van dit Aandenken zal ik nu, terwijl eene zoo gunstige gelegenheid zich daartoe aanbiedt, een overzicht van het geheel laten volgen, naar de oorspronkelijke stukken, zoo als gij ze lezen kunt in de voormelde "Geschiedenis van het ontstaan van de Ned. Geref. Gemeente van Kruisvallei."

De oneenigheid in de gemeente van Tulbagh, die toen nog vereenigd was, is ontstaan, gelijk gezegd is, door het weigeren van den WelEerw. Shand, om de kinderen te doopen van ouders, en het Avondmaal uit te deelen aan leden, die niet konden verklaren, dat zij bekeerd waren. Maar volgens de kerkelijke Wetten onzer Belijdenis mogen de Sacramenten aan niemand onthouden worden, die niet, door censuur, van de gemeente afgesneden is. De ontevredenheid, die daardoor ontstond, gelijk men denken kan, was groot. De zaken liepen in de war; kinderen bleven ongedoopt; het Avondmaal werd niet gevierd; kerkeraden, onder omstandigheden, om voorgesteld te worden. En zoo meer.

De Regeering, door wier bemiddeling hij hier gekomen was, ontving kennis van het gebeurde. De Ring benoemde eene Commissie, om de zaak te onderzoeken, die, echter, zoo ernstig bleek te zijn, dat men het geraden vond, om, zoo vroeg mogelijk in de maand Maart, eene vergadering te beleggen, te Tulbagh; wat geschiedde, en de schorsing van den WelEerw. Shand daarop volgde.

In October van het volgend jaar, 1837, kwam de Synode zelve ook bijeen, opzettelijk, om de zaak af te doen, Zij verklaarde, dat "de WelEerw. Shand het Leeraars en Herdersambt in geene gemeente in deze volkplanting kan waarnemen, zoo lang hij niet bereid of genegen zijn zal, de Sacramenten te bedienen aan onbesprokene of ongecensureerde ledematen, en, dus, totdat hij overeenkomstig de reglementen der Synode in Zuid Afrika, en de gewoonte en instellingen alhier bestaande, handelen zal," hetwelk hij beloofde, en, alzoo, weder bevoegd werd verklaard, om zijne Bediening te kunnen aanvaarden.

Tot zoo ver, nu, was alles goed. De WelEerw. Shand werd schuldig bevonden en afgezet. Maar nu loopen de wegen uiteen Nadat de heer Shand in zijne Bediening hersteld was, en beloofd had, naar de kerkelijke wetten zich te zullen gedragen, kon men billijkerwijze verwachten, dat de gemeente daarmede genoegen zou nemen, en genegen zou zijn, om hem in haar midden weder

op te nemen. Maar het gevoel tegen hem was zoo sterk, de verbittering zoo groot, dat de afgevaardigde der Gemeente, staande de Synode, tegen zijne wederaanstelling protesteerde.

De zaak moest, nu, weder voor de Regeering komen. De punten van Bezwaar werden ingeleverd, en de Regeering besloot, om de schorsing te doen voortduren, ten einde het gevoelen van harer Majesteits Staatssecretaris in Engeland in te winnen, door wien de WelEerw. Shand als Leeraar van Tulbagh was aangesteld.

Maar er werd aan beide kanten gezondigd. Niet alleen weigerde de gemeente, om den WelEerw. Shand weder als Leeraar te ontvangen, ook van de tegenpartij liet men haar geen regt wedervaren. Bij onwil, aan den eenen kant, kwam nu oneerlijkheid bij den anderen in het spel, zoo als uit het vervolg zal blijken.

Eindelijk kwam het gevoelen, dat de Regeering van harer Majesteits Staatssecretaris had trachten in te winnen, aan. De WelEerw. Shand werd in al zijne "Regten en voorregten" als Predikant van Tulbagh hersteld, doch met Bijvoeging, dat de Synode hem kon verplaatsen. Dit, echter, werd voor de gemeente verzwegen, uit vrees welligt, dat zij daarop zou aandringen.

Zóó stonden de zaken, in Dec. 1838, toen de WelEerw. Shand, na zijne schorsing, weder als Leeraar te Tulbagh aankwam.

Had de gemeente geweigerd, om hem als Leeraar weder aan te nemen, hij heeft, zijnentwegen, ook wat moeten doen, om den onwil, door hem veroorzaakt, uit den weg te ruimen. Hij had, toen hij voor het eerst weder optrad, moeten erkennen, tegen de kerkelijke wetten en gebruiken gehandeld te hebben, en de Gemeente om verschooning vragen voor de smaadredenen, welke hij, uit dien hoofde, haar had toegevoegd. Zijne schorsing, toch, waardoor hij voor de wetten boette, die hij overtreden had, was een *Deel* slechts van het ongenoegen, dat hij te weeg had gebracht. Het andere was de "grievende beleedigingen," waarover zij zich beklaagde.

Daarvoor, nu, moest hij vergoeding doen. Daardoor zou hij haar ontwapend hebben. Zij zou, althans, geene reden gehad hebben, om verder tegen hem voort te gaan, maar allengskens weder tot liefde en eendragt teruggekeerd zijn.

Hij heeft het, echter, niet gedaan.

De gemeente heeft zijne wederaanstelling, dunkt mij, niet moeten weren. Het is, zoo als het mij voorkomt, eene zaak van Regt. Immers, nadat hij geschorst, en tot inkeer gekomen was, had zij haar doel bereikt, en bestond er geen grond meer, om zich tegen hem te verzetten. Wie de straf gedragen heeft, is vrij van de misdaad. Doch de gemeente scheen hem maar niet te kunnen vertrouwen. Hij heeft, dan, ook niets gedaan, om het leed, dat hij haar aangedaan had, te verzachten, of haar voor de toekomst gerust te stellen.

Ik moet hier nog eene proeve van onheuschheid mededeelen, die de gemeente ondervond; om de gevolgen, namelijk, welke zij gehad heeft.

Het gevoelen, volgens hetwelk de WelEerw. Shand in zijne Bediening hersteld werd, gaf ook aan de hand, gelijk wij gezien hebben, dat de Synode hem naar elders kon verplaatsen, waar zijne "werkzaamheden niet zullen gehinderd worden door de misverstanden en onaangename gevoelens, die er nu bestaan tusschen hem en zijne gemeente."

Daar het gevoelen aanvankelijk voor de gemeente verborgen bleef, rigte zij andermaal zelve een plegtig verzoekschrift aan harer Majesteits Staatssecretaris, waarin zij hare grieven en bezwaren bloot legde, met de Bede, of hij niet kon verplaatst worden!

Toen het ruchtbaar werd, verzocht de WelEerw. Shand, om van de bewegingen van anderen niet te gewagen, de Regeering om een afschrift, en ontkende, wat daarin tegen hem voorkwam, hoewel het met beëedigde verklaringen van wege de gemeente vergezeld ging, rondweg als onwaar.

Wie ziet niet, wat hiervan de gevolgen zouden zijn?

De Staatssecretaris vernemende, dat, wat de een beweerde, door de ander ontkend werd, besloot, zoo als later gebleken is, de zaak te laten, zoo als zij was; den heer Shand in zijn ambt, de gemeente ontevreden, om den strijd te beslechten zoo goed zij konden.

Zoo kwam de Synode, die de gemeente eerst gelijk had gegeven, nu zelve tegenover haar te staan. Van daar, dat hare pogingen voortaan vruchteloos bleven. De Regeering, die besloten schijnt in de zaak geene verandering meer te brengen, gaf geen gehoor. De Synode, om den WelEerw. Shand niet te verplaatsen, evenzeer.

Niets bleef over dan onderwerping, of zich af te scheiden. Het eerste was niet wel mogelijk, zoo bleef het laatste.

2

DE WEL-EERWAARDE H. A. MOORREES.

Ik heb eens, op ongeveer achttienjarigen leeftijd, uwen eersten voorganger te Kruisvallei, den Wel-Eerwaarden H. A. Moorrees, boven genoemd, in een' avonddienst in het Gesticht in de Kaapstad gezien, en hooren prediken over, (wellicht naar Ps. 77 v. 14), "Gods weg is in het heiligdom," welke hij begon met eene "flinke" voordracht, met de vervloeking van Job van zich zelven, (die in hoofdstuk Drie voorkomt), van welke leerrede, (en zoo vele andere), ik ook nog later te Kruisvallei heb hooren gewagen.

Er moest een kind gedoopt worden, en aan het einde van het Formulier, sprak hij niet alleen de ouders aan, maar richtte ook een woord tot de gemeente.

Toen heb ik het eerst van Tulbagh gehoord, en den twist in de gemeente aldaar, wegens het doopen van kinderen.

Hij was een vlugge geest en bezielende redenaar; waard, gelijk ik vernomen heb, de groote liefde, welke de Gemeente hem toegedragen heeft.

3

Eene toespraak gehouden bij gelegenheid van het leggen van den Hoeksteen der Nieuwe Kerk van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente van Kruisvallei, te Tulbagh, op den 15den Maart 1871.

Te roemen is niet oorbaar, (2 Cor. 12 v. 1). Want wat heeft de mensch, dat hij niet heeft ontvangen? (1 Cor. 4 v. 7*b*). En waarom zal hij ook roemen, als het hem naar zin en wenschen is gegaan?

Te roemen is, dan, niet oorbaar. Maar het zij verre van ons, dat wij zouden roemen, anders dan in onzen God. Het kan niet anders, of de plechtigheid van dezen dag moet uwe harten hoog doen kloppen. Samuël, de godsman in Israël, na eenen gelukkig gevoerden strijd tegen Filistijnsch geweld, richtte eenen steen op, tot een gedenkteeken, (1 Sam. 7 vers 12), en zeide: "Tot hiertoe heeft ons de Heer geholpen." "De Heere heeft ons geholpen!" Het zij, dan, verre van ons, dat wij zouden roemen anders dan in onzen God.

Deze plechtige en blijde dag is ons een rust- en keerpunt in onze geschiedenis. Het bouwen van een Godsgebouw, op eene andere plaats dan waar de gemeente placht te vergaderen, is de eerste groote verandering, welke de gemeente, sedert hare stichting, zelve heeft teweeg gebracht.

Laat ons, dan, terugzien op de bane, die achter ons ligt!

Voor ongeveer dertig jaren, (gij weet het, ouden van dagen! gij hebt het gehoord, jongelingen!), ontstond er in den boezem van het toen nog gelukkig vereenigde Tulbagh, eene beweging, die eene vrije, zelfstandige gemeente in het leven riep. De gedenkstukken uit dien tijd, van de vaderen afkomstig, gewagen van den strijd, welke zij gestreden, van de moeielijkheden, met welke zij te kampen hadden. Een stand van zaken op kerkelijk gebied, nu zeer gewoon, en iederen dag veld winnende, trad toen, als iets geheel nieuws en ongehoords, voor de eerste maal in aanzijn. En toen de nevelen van den strijd opgeklaard waren, stond eene vrije en zelfstandige gemeente in wezen.

"Onbekend maakt onbemind," is een waar woord der levenservaring. En dan ook waar is het, dat wie onrecht doet, die vergeeft het niet. Deze gemeente was, dus, in den aanvang, en nog lang daarna, een teeken dat wedersproken werd, (Lukas 2 vs. 34). Het was een onvergefelijk stuk, dat zij had gedaan, om hare geestelijke overheid het hoofd te bieden. En nochtans werd zij daartoe niet gedreven door willekeur of overmoed. Integendeel, harer was een strijd voor recht en billijkheid.

"Indien dit werk," (heeft de wijze Gamaliël van eene beweging in zijnen tijd gezegd), "indien dit werk uit menschen is, zoo zal het gebroken worden, maar indien het uit God is, zoo kunt gij het niet breken," (Hand. 5 vs. 38).

De uitkomst heeft het goed recht der gemeente bewezen. Hoe ook miskend en weersproken, "door eer en oneer, door goed gerucht en kwaad gerucht, (2 Cor. 6 vs. 8*a*), staat zij nog. Zij staat nog, en breidt hare grenzen uit.

Om het eerst zelfstandig eenen nieuwen weg in te slaan, daartoe behoort eene zeldzame mate van moed en vertrouwen. Indertijd, toen de gemeente het overheerschende, onderdrukkende gezag afwierp, werd haar een kort bestaan voorspeld. Immers, het scheen eene onmogelijkheid te zijn, dat eene gemeente van een hooger gezag, buiten haar, vrij, op den duur zou kunnen bestaan; en men hield het voor vernederend, dat de Herder en Leeraar, in zake van stoffelijk onderhoud, van de gemeente zou afhangen. Dan de tijd, de onverbiddelijke wreker, de strenge toets der dingen, die al het nietige weg doet zinken, heeft wat anders geleerd. Niet alleen, dat de gemeente nog bestaat, maar het beginsel, waarvoor zij gestreden heeft, is opgevolgd geworden, in zoo verre, dat thans overal in 't land gemeenten bloeien, die, steunende op eigen krachten, voor zich zelve zorgen.

De omstandigheid, dat wij bouwen, heeft, dus, nog eene andere en diepere beteekenis dan eenvoudig plaatsruimte. Neen! niet alleen om plaatsruimte, wij bouwen om de volvoering van een beginsel. Daartoe *moest* het eenmaal komen. Dit zichtbaar bewijs moest geleverd worden, voor vriend en vijand, dat de weg van vrijheid en zelfstandigheid verreweg de beste is.

Zijt vrij, en gij zult sterk zijn!

Zoo heeft de gemeente, dan, de toets des tijds doorgestaan, voor meer dan het vierde eener eeuw. Wat zij wilde, is gewaardeerd, is opgevolgd geworden. Maar den baanbreker gebeurt grootere eere. En als zij, dan, op den afgelegden weg terugziet, mag zij zich wel verblijden. Maar het zij verre van ons, dat wij zouden roemen anders dan in onzen God.

Die roem is dankbaarheid.

Dezen dag moesten de vaders beleefd hebben; de dag, die de kroon zet op hun streven. Maar zij zijn niet meer. Behalve weinigen, die nog overig zijn, zijn zij ten grave gedaald. Maar zoo is het, (Gezang 160),

"Voorgeslachten kwijnden henen,
"En wij bloeien op hun graf."

"Wij bloeien op hun graf!" Het nakroost bloeit op de graven, en door de verdienste der vaderen. Daarom, "mannen broeders!" Bewaart het erfstuk der Vaderen! Houdt het pand u toevertrouwt! Hebben zij voor het recht der gemeente, de vrijheid, die haar rechtmatig toekomt, rust en vermogen opgeofferd, toont u hunnen naam en gedachtenis waardig! Laat niets u zoo dierbaar zijn als uwe kerk! Staat bij, Broeders! Slaat de handen aan het werk! Brengt uwe giften! En laat dit gebouw verrijzen, als de volvoering en de kroon, het streven uwer vaderen waardig!

Belangstellende Vrienden! Uwe tegenwoordigheid vereert en verblijdt ons. Ook voor u is deze eene belangrijke plechtigheid. Christus Kerk is immer de kweekplaats geweest van deugd en hemelzin. Hier verrijst een gebouw ter eere van Hem, "die niet woont in tempelen met handen gemaakt, (Hand. 17 vs. 24), en ook niet van menschen handen wordt gediend als iets behoevende,' ten behoeve van stervelingen, die, met u, den naam belijden, door welken zij hopen, om zalig te worden. Om de eer van den hoogen God, dan, (Gezang 2), en zijnen dienst, is deze plechtigheid ook voor u belangrijk, kunt gij u met ons verheugen.

Blijde gemeente! De hoeksteen, die thans gelegd wordt, is het zinnebeeld van Duurzaamheid, en het beduidt, dat het mocht gebeuren, wanneer ons stof tot het vroegere stof der vaderen zal vergaderd zijn, en het stof onzer kinderen tot ons stof, dat het verre nageslacht nog in dit gebouw Gods naam aanbidden zal.

Wij leggen dezen hoeksteen, gelijk wij onze hope stellen, op den "uitersten hoeksteen," (Efeze 2 vs. 20), welke is Jezus Christus, van wien het ons, in deze dagen van de herinnering zijns lijdens, uit ieder heiligdom tegenruischt, tot onzen troost en bemoediging, dat Zijn weg ging door lijden tot heerlijkheid! (Lukas 24 vs. 26).

4.

Verslag van het Vijftigjarig Bestaan van de Ned. Geref. Gemeente van Kruisvallei, 22 Maart, 1893.

Ik moet, vooreerst, een woord voorat laten gaan.

Het was mijn plan, om mijn verslag van het feest, indien ik de *Toespraken*, die daarbij gehouden werden, had kunnen krijgen, afzonderlijk uit te geven. Maar, van allen is alleen die van den WelEerw. Wilcocks mij toegekomen, (dien ik hiermede mijnen oprechten dank betuig voor de vriendelijkheid, waarmede hij aan mijn verzoek beantwoord heeft). Met éene toespraak, echter, kon ik mijn voornemen niet ten uitvoer brengen. Om, evenwel, mijn opstel niet te doen verloren gaan, heb ik goed gedacht, het bij dit "Aandenken" te voegen; en zoo bekomt men in deze bladzijden, met de *Toespraak*, die bij de hoeksteenlegging der nieuwe kerk gehouden werd, (om zoo te zeggen), een overzicht van den *aanvang*, *voortgang* en *uiteindelijke* vestiging der Gemeente!

Nu ter zake!

Woensdag, den 22sten Maart 1893, (om de woorden van den verslaggever in de Nieuwsbladen over te nemen), was een "Gedenkwaardige dag voor de Gemeente van Kruisvallei." Toen, toch, vierde zij het feest van haar Vijftigjarige onafhankelijk bestaan, als Gemeente. Den vorigen Zondag, den 19den, was het juist vijftig jaren geleden, dat de WelEerw. H. A. Moorrees, haar eerste

Leeraar, (na hare eindelijke afscheiding), ook op eenen Zondag, bij haar zijne intrede deed. Deze was, dus, de gedenkdag harer stichting. De plechtige herdenking derzelve, echter, werd tot den 22sten verschoven, om den WelEerw. A. Moorrees, (neef van den voorgaande, en Leeraar van de Kaapstad), die de feestrede zou houden, de gelegenheid te geven, om tegenwoordig te zijn.

Daags te voren, Dinsdag den 21sten, had de gewone jaarlijksche Bazaar plaats. Reeds vroeg stroomden, van alle zijden, belangstellenden naar het gebouw der Christelijke Jongelings Vereeniging, (waar de Bazaren gehouden worden), dat, als een "middelpunt van verlangen," de schare tot zich trok: hier voetgangers, daar ruiters te paard, ginds wagens en karren, beladen met vrolijke gasten van allerlei geslacht en leeftijd.

"Hoe vrolijk gaan de stammen op
Naar Zions Godgewijden top,
Met Isrels achtbre vaderen!
De vorsten van elk huisgezin,
Zij trekken aan: hier Benjamin,
Schoon klein, hij mocht regeeren:
Daar Judaas stam, die glorie won;
Ginds Naphtali en Zebulon,
Om God, hunn' koning, t' eeren."

De plaats der Bestemming, (gelijk zich denken laat), was weldra het schouwspel van eene bonte en levendige verscheidenheid: uitgespannen wagens, paarden onder de boomen gebonden, aangebrachte waren van land en vee, en daardoor heen, in groepen verspreid, vrouwen, maagden, met hare zonneschermen, jongelingen en vrienden.

Om tien uur werd de Bazaar door den Magistraat en plaatselijken Leeraar geopend, met de gewone aansporing, om de aanbiedingen van zoo veel schoons en goeds zich ten nutte te maken! Buiten waren de mans om den hamer der veiling vereenigd. In de zaal, binnen, krioelde en wemelde het van menschen, dat men haast in noch uit kon gaan. Voor de tafels stonden de heilbegeerigen zaamgedrongen, achter welke de zusters bezig waren, allerlei soort van handwerk, gebak en dergelijke meer van de hand te zetten.

Laten wij, nu, dit bedrijvige tooneel, (later komen wij daarop terug), om ons den grooten dag van het feest zelven te vertegenwoordigen!

"Precies ten 10 uur beklom Ds. A. Moorrees, onder orgelspel en koorgezang, den kansel. Hij koos tot tekst, voor die bijzondere gelegenheid, Ps. 125 vs. 2, 'rondom Jeruzalem zijn bergen; alzoo is de Heere rondom zijn volk, van nu aan tot in Eeuwigheid.' Met gespannen aandacht werd de weldoordachte rede aangehoord."

(In de gebeden werd ook, onder gevoelvolle bewoordingen, aan de moeder der gemeente gedacht, de Weduw van wijlen haren eersten Leeraar, om het verlies van haren zoon, den WelEd. heer A. Moorrees, Landmetergeneraal van Bechuanaland, die, als

Ouderling en Directeur, de gemeente lang gediend heeft, en reeds in uitzicht op het feest, in Februari, haar, door den dood, plotseling ontrukt werd).

"Over de 600 menschen, (wij volgen hier weder het bericht van den verslaggever), hadden in het kerkgebouw plaats genomen. Behalve den Leeraar der gemeente, (Ds. S. P. Malherbe), zagen wij ook de Eerw. heeren Wilcocks, Kock, (vroeger Leeraar der gemeente), Dempers en Kreft, alsmede de Parlementsleden T. Louw, (en andere vrienden), van Malmesbury en J. J. de Villiers van de Paarl." Brieven en Telegrammen van deelneming waren ontvangen van verscheidene Leeraren en vrienden der gemeente.

De feestrede, door den voortreffelijken redenaar met de hem eigene bekwaamheid voorgedragen, werd, (gelijk ook de avonddienst), met orgelspel en koorzangen afgewisseld.

Het orgelspel van den welbekenden Toonkunstenaar R. de Villiers, (die daartoe opzettelijk overgekomen was), gelijk ook de uitvoering van het koor, (Zangers en zangeressen uit de gemeente), onder de leiding van Mejuvr. Moorrees, orgeliste der gemeente, "liet, (naar luid van het bericht), niets te wenschen over."

Plechtig ook was het, toen van Gez. 7, een vers door de Broeders, een ander door de Zusters alleen, en, eindelijk, een derde door de gansche gemeente gezamentlijk gezongen werd.

In den namiddag zou er een optocht naar de plaats "Kruisvallei" plaats vinden, "waar de kerk eerst stond," om in den avond weder bijeen te komen.

"Meer dan 80 karren trokken derwaarts op. Te Kruisvallei aangekomen, was er overvloed van ververschingen," onder de eiken, langs den Waterloop, waar de heer Bosman, (van het Landmeterskantoor aan de Kaapstad), wien Tulbagh, om het aanplanten van Boomen, (gelijk het park en dergelijke meer), zoo zeer verplicht is, (nadat men aan de keurige mond behoeften zich te goed had gedaan), op aanvraag van den plaatselijken Leeraar, op meesterlijke wijze, eene verklaring gaf van het ontstaan der gemeente. En allezins toepasselijk, om op de plaats, waar de gemeente ontstond, bij haar vijftigjarig bestaan, ook de wijze te gedenken, waarop zij ontstaan was. Ik zal hier daarvan, echter, geen verslag geven, daar gij het lezen kunt in het Boekje, in der tijd, door hem voor de Gemeente uitgegeven, "Geschiedenis van het ontstaan van de N. G. gemeente van Kruisvallei."

Na het zingen van Gezang 182 v. 4 brak het gezelschap op, om terug te keeren.

In den avond, ten 7 uur, kwam men, dan, andermaal weder bijeen, ten einde de aanwezige Leeraren de gelegenheid te geven, om, naar aanleiding van het feest, de gemeente toe te spreken.

Ds. Moorrees bekleedde den voorzittersstoel. Na gezang en gebed door den plaatselijken Leeraar, eenige koorstukken en vrij orgelspel, werd aan de gemeente bekend gemaakt, dat de Wel Eerw. Kock zou voorgaan, die voor het eerst weder na 19 jaren,

dat hij niet meer onder de gemeente verkeert, met haar vijftigjarig bestaan, haar aan het voorgeslacht herinnerde, om de lijnen verder voort te trekken, waarop zij zoo veel hebben tot stand gebracht.

Daarna trad Ds. Wilcocks op, en sprak de gemeente toe naar aanleiding van Ex. 19 v. 4, "Gijlieden hebt gezien, hoe ik u op vleugelen der arenden gedragen, en u tot mij gebracht heb."

De Eerw. Kreft, (van het Rhijnsche Zending Instituut), die vervolgens aan het woord kwam, gewaagde, in terugslag op den tekst der feestrede, van de verheerlijking op den Berg, (Math. 17 v. 8), "En hunne oogen opheffende, zagen zij niemand dan Jezus alleen."

Wegens het late uur zou de Eerw. Dempers, (van het Zionskapel aan de Paarl), met gebed eindigen.

Vooraf nog werd de WelEd. J. J. de Villiers, vertegenwoordiger van dit gewest in 's lands Wetgevende Vergadering, uitgenoodigd, een woord te spreken! Hij wenschte de gemeente geluk met den moed door hare vaderen betoond, en vond de afscheiding goed, dewijl eene kleine gemeente beter beheerd kan worden dan eene groote.

Na het gebed bedankte de voorzitter het koor voor de voortreffelijke wijze, waarop het feest door hetzelve werd opgeluisterd, en de sprekers voor hetgeen zij gezegd hadden, toen de slotzang volgde, (96), dien hij staande liet zingen, waarop de gemeente, (na den gebruikelijken zegen), uiteen ging, en de plechtigheid van den dag ten einde liep.

Hiermede, nu, zou ik kunnen volstaan. Ziedaar! de groote dag van het feest u voorgesteld.

Maar ieder gedenkdag roept het verledene terug. Gij kunt u aan zijne herinneringen niet overgeven, zonder aan het verledene te denken, wat voorafgegaan is, en hem te voorschijn geroepen heeft!

Het is, dus, eene schoone gelegenheid, om een' uitstap in het veld te doen, en uit de geschiedrollen des tijds de bladzijde te ontvouwen, die van het ontstaan der gemeente gewaagt. Indien de Ouden geleefd hadden, ik twijfel, of zij zouden gezwegen hebben.

Maar ik moet een' ander' weg inslaan. Wat ik zou kunnen zeggen, is reeds gezegd. En ik doe het te liever, omdat ik niets wezentlijks kan voegen bij hetgeen, dat daarover gezegd is. Ik kan, echter, iets aanvullen. Daarna zullen wij nagaan, hoe het der gemeente sedert hare stichting gegaan is, om de slotsom op te maken, hoe zij na eene vijftigjarige onafhankelijkheid zich bevindt!

Doch laat het nu zijn, als of wij elkander daarover onderhouden hebben! In de "geschiedenis" staat het, met de oorspronkelijke stukken, zóó duidelijk geteekend, dat het even is, als of wij het elkander over en weer toegevoerd hebben.

Voorheen vergaderde men in het dorp. Op de bepaling der Directie werd de plaats, waar wij nu staan, aangekocht, en voor eene kerkplaats ingericht. (De kerk was de stal, eene met verlakt linnen overtrokken houten kast de predikstoel !)

"Gij zult u de namen dergenen, die daarin betrokken waren, misschien nog wel herinneren ?" Ja ! "(H. F. Möller, senr. ; D. J. de Vaal ; J. D. Theron, Jz. ; Petrus van de Merwe, Pz., (Warm Bokveld) ; Cornelis de Klerk ; P. F. Theron, P. Fz. ; Steph. du Toit ; Christiaan Botma ; Petrus Lodovicus Theron, (Warm Bokveld) ; Jac. Jacob de Klerk; François Joh. Marais; Dl. Retief; Chr. Liebenberg ; Dl. Petrus Rossouw ; Jan Abraham van de Merwe, Cz., (Warm Bokveld) ; Adriaan Louw en F. Engels)." Zij waren de Directeuren, aan wie het voorloopig bestuur der gemeente werd toevertrouwd.

In 1840 had men een manifest opgesteld, dat, indien de WelEerw. Shand, (om algemeen bekende redenen), als Leeraar, niet naar elders verplaatst werd, men als eene onafhankelijke gemeente zich zou afscheiden, dat, den 21sten Januari 1843, op nieuw bekrachtigd, de plechtige acte der eindelijke afscheiding der gemeente geworden is. Ik ben gelukkig in staat, om zoowel de acte als de namen dergenen, die haar onderteekend hebben, en aanvankelijk de gemeente van Kruisvallei vormden, uit de gelijktijdige oorkonden, (waarin zulks aan het publiek werd bekend gemaakt), te kunnen mededeelen.

Ik zal straks beide laten volgen. Gij kunt daaruit zien, wie de gemeente toen uitmaakte, en hoe velen onder die allen nu gemist worden.

Zij bestond uit 445 zielen.

De gemeente telt thans, (volgens den Kerkelijken Almanak van 1893), 1050 zielen en 650 leden.

Het is mij niet gelukt, om eene opgaaf te bekomen van het getal dergenen, die gedurende de tusschen in liggende vijftig jaren gedoopt, aangenomen en in het huwelijk bevestigd zijn geworden, en andere bijzonderheden de gemeente betreffende.

Verscheidene huisgezinnen en enkelen zijn in de verstrooiïng. Hoewel der kerk getrouw, zijn zij, echter, niet medegerekend, om misschien eindelijk in de gemeenten, waar zij zich bevinden, op te gaan.

Van de oorspronkelijke leden der gemeente waren er, met het feest, nog eenigen in leven, en daaronder de Br. medeoprichter Francois Johs. Marais, die, echter, wegens ligchaamszwakheid, het feest niet kon bijwonen.

Kruisvallei, die aan de gemeente haren naam gegeven, en zóó lang de plaats harer Godsdienstige bijeenkomsten geweest is, werd in 1874, nadat de Nieuwe Kerk in het dorp, Tulbagh, gebouwd was, verkocht.

Alles werd nu naar het dorp overgebracht. Een ander leven ving aan. "Het oude, om zoo te zeggen, was voorbijgegaan."

Deze was de eerste verandering, die de gemeente maakte. Maar zij trad er schitterend uit.

Eene nieuwe pastorie werd aangeschaft en verbeterd; de kerk, (door eenen muur omringd, met Traliewerk naar voren; het orgel en de gallerij), kostte ook veel; een Jongelings Vereeniging volgde; de predikantssalaris werd verhoogd, en wat dies meer zij.

Maar de gelden werden allen gevonden.

Verscheidene scholen, in verband met de kerk, bloeijen in verschillende deelen der gemeente, en meer dan een arme ontvangt jaarlijks geregeld onderhoud.

Waarlijk! de gemeente mag wel tevreden zijn met den uitslag, die den stap bekroonde, dien zij voor recht en vrijheid gedaan heeft.

Het is vooral de jaarlijksche Bazaar, die haar in staat gesteld heeft, om zoo veel te doen, en nog over te houden. Met het feest bracht de Bazaar, (met bijkomende giften), over de £300 op.

Vroeger was zoowel de zaak als het woord hier onbekend. Maar "veracht den dag der kleine dingen niet!" Eene zuster der gemeente, (Mejuvr. P. J. Mohr. Senr. geb. Theron), op een bezoek naar de "Stad" zag, wat men daar deed. Teruggekomen, zou men het hier ook beproeven. De vrouwen deden eenig handwerk, de mannen brachten hunne opbrengsten. En zoo werd de eerste Bazaar gehouden, die, (onder de medewerking van wijlen Mejuvr. B. J. de Vaal en Mejuvr de Weduwe Moorrees), zich al meer en meer uitgebreid heeft, totdat zij nu, als het ware, een onuitputtelijk fonds der kerk geworden is.*

Hoe veel kan men met toegewijdheid aan eene zaak niet teweeg brengen!

Van daar, dat de gemeente, in stormen gesticht, daar nu staat "als een boom geplant aan waterbeken, die zijne vrucht geeft op zijnen tijd, en wiens blad niet afvalt."

Niet meer onbekend en veroordeeld gelijk voorheen, maar bevestigd en versterkt, wordt zij nu ook naar buiten gekend en geëerd. Uit andere gemeenten dingen sommigen selfs naar hare gemeenschap.

De overige grond der kerk, van de regeering vrij bekomen, met boomen beplant, golft daar, (met kerk en gebouwen), een siraad voor het dorp.

Ziedaar! hoe veel men doen kan, zoo men wil. Voorwaar! hij is geen oprechte zoon, die laf kan prijs geven, waarvoor men zoo veel opgeofferd heeft.

---

* Deze was voor de gemeente de groote dag van vereeniging. Een ieder trachtte tegenwoordig te zijn. Wie niet komen kon, die zond wat.

Niemand verscheen met ledige handen. Zoo was er een, die, wanneer hij niets had, een paar patrijzen bracht, die hij in zijne bergen gevangen had. Zoo "kende ik" ook een, die, toen hij nog daar was, des mor ens de beurs vulde, om des avonds daarvan niets terug te brengen.

Ziedaar! de gemeente van Kruisvallei.

(Het personeel).

Behalve den Leeraar waren de Brs. ouderlingen P. A. de Klerk, J. P. Theron, I. W. Neethling, C. van de Merwe, J. G. Lombard; en de Brs. diakenen H. F. Theron, D. G. Conradie, F. P. Theron, B. F. Liebenberg, D. J. Retief, S. H. Walters, Jun. en D. J. Mohr met het Jubelfeest in dienst geweest.

De gemeente heeft, sedert hare stichting, vijf Leeraren gehad.

Door den dood is niemand heengegaan dan haar eerste, de WelEerw. H. A. Moorrees, (nooit te vergeten), die in 1856, na een 23 jarigen arbeid, haar ontviel.

De WelEerw. J. Kock werd als zijn opvolger benoemd; die, echter, na een zesjarig verblijf goed gevonden heeft, zijne bediening neder te leggen, zonder ooit daarna tot eenig andere gemeente in betrekking te hebben gestaan dan die van Kruisvallei, aan welke hij verbonden bleef, door de herinnering van hare goedheid en liefde.

Na hem kwam Ds. C. W. du Toit, die, na een negenjarigen dienst in de gemeente, naar de Transvaal verhuisde, waarheen hij beroepen was.

Hij werd opgevolgd door Ds. D. P. Pienaar, R.zn., die, na twee jaren, zijnen werkkring met eenen onder de Synode sorteerende verwisselde, met den roem, echter, de gemeente vooruit te hebben gebracht.

Na hem werd Ds. S. P. Malherbe, de tegenwoordige Leeraar, beroepen.

Hierbij moet ik nog voegen, dat, gedurende de vijftig jaren van haar bestaan, vier kosters die betrekking bij de gemeente hebben waargenomen.

Ook dient hier de hulp erkend te worden, (hoewel de gemeente reeds lang haren dank daarvoor betuigd heeft), welke zij, in hare herderlooze tijdperken, van naburige Leeraren ontvangen heeft; de WelEerw. J. G. J. Krige, S. J. du Toit, Pepler, S. H. Kuhn, N. Hofmeyer, (als Proponenten of Candidaten tot den heiligen dienst), en den Eerw. B. Pienaar, die, voor korteren of langeren tijd, de diensten bij haar vervulden, terwijl de gemeente in die tijden ook, door de vriendelijke overkomst van anderen, in staat werd gesteld, aan de heilige plechtigheden deel te nemen; (zoo ver mij bekend is), wijlen de WelEerw. J. C. le Febre Moorrees, (een oude vriend der gemeente, en broeder van haren eersten Leeraar), en Ds. B. H. de Vries; wijlen den WelEerw. Zeergel. S. P. Heyns, van de Kaapstad; den WelEerw. Zeergel. J. J. Kotzé, G.zn., insgelijks van de Kaapstad, en de WelEerw. W. Robertson, Jun. en J. Stegman.

Van Wijlen den Eerw. Zahn, (van het Rhijnsche Zending Instituut), heeft de gemeente ook veel vriendschap beleefd.

(Terugblik).

De kerkplaats, thans met Wijngaarden beplant, was oorspronkelijk eene Zaaiplaats, waarvan een deel, met de woning, de tuinen

en vlei, (van waar de plaats haren naam bekomt), aan den Leeraar ten gebruike afgestaan, het overige voor de kerk behouden werd.

Toen de nieuwe kerk in het dorp gebouwd was, gelijk gezegd is, werd zij verkocht, en ontving de gemeente, op verzoek, van regeeringswege, het stuk grond, waarop de kerk nu staat, (2 morgen groot), als eene vrije gift ten geschenke.

(Men besloot in het dorp te bouwen, om de plaats met onnoodige gebouwen niet te bezwaren, maar, als zoodanig, open te houden, ten einde de handen vrij te hebben, om naar omstandigheden te kunnen handelen, zoo als later ook geschied was).

De oude kerk, zoo als wij te kennen gaven, was de voormalige stal der plaats geweest.

Maar "het was niet dan een huis Gods." Welke genoegelijke dagen heeft de gemeente daar niet beleefd! Welke verheffing in de Evangelieprediking werd daar niet gehoord! Welke liefde bestond er tusschen Leeraar en gemeente niet!

Ziedaar! de eerste dagen der gemeente. (Ik vermeld het, gelijk ik het vernomen heb, opdat ook het nageslacht het weten mocht!).

De oude kerk was dus, als het ware, eene soort van noodhulp.

Zij was, echter, zoo ondoelmatig niet.

Toch zou men, eindelijk, naar mate de gemeente zich uitbreidde, tot het bouwen van eene nieuwe overgaan, om wat meer gerief en ruimte te hebben!

Het kon niet uitblijven. De gemeente had zich afgescheiden. Op dien weg moest zij voortgaan, totdat zij den tegenwoordigen staat bereikt heeft, gelijk gij ziet, bevestigd en uitgebreid.

Ik mag haar, met den Apostel, wel toeroepen, (1 Thess. 4 v. 9), "gij hebt zelven geleerd, om elkander lief te hebben!"

Zij staat nu alleen, en zal het misschien ook wel blijven. Wat zal verandering baten? *

Maar laat, (met dien geest van liefde en verdraagzaamheid), den eenvoud en ongeveinsde Godsvrucht, (die haar kenmerkten), van u niet wijken! Het zijn de eigenaardige deugden uwer lotgevallen. "wetende, gelijk de Apostel wederom zegt, (Rom. 5 v. 3 en volg), dat de verdrukking lijdzaamheid werkt;

"En de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop;

"En de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is, door den Heiligen Geest, die ons gegeven is!"

---

* Ik ben mij bewust, dat de gemeente zich sedert weder bij de Synode gevoegd heeft. Doch hetgeen ik hier bedoelde, was vereeniging met de andere gemeente, wat ik haar ten sterkste zou ontraden hebben. De onaangenaamheid, die tusschen de Gemeenten bestaat, ware daarmede niet uit den weg geruimd. Het zou tot verwijtingen aanleiding gegeven hebben. Wie ook de eerste toenadering deed, altijd zou men hooren, "gij hebt het eerst aanzoek daarom gedaan!" En zoo voort. Daarentegen, heeft de gemeente wél gedaan, om aan de uitnoodiging der Synode gehoor te geven, om tot haar over te komen.

"Plechtige verklaring van afscheiding van het bestuur der Ned. Geref. kerk in Zuid Afrika, gedaan op heden, den 21sten Januari 1843," (overgenomen uit de "Zuid Afrikaan" van 23 Mei 1843).

"Getrouw aan onze, nu voor ruim 2 jaren gedane betuiging; namelijk, dat wij ons tot eene van het bestuur der Ned. Geref. kerk in Zuid Afrika afgescheidene gemeente vormen, bij aldien wij niet, in plaats van den WelEerw. R. Shand, eenen anderen leeraar ontvangen, en de aanstelling van den tegenwoordigen kerkeraad vernietigd worde, omdat wij ons noch met den WelEerw. Shand, noch met den thans regeerenden kerkeraad, in gemoede vereenigen kunnen; en wel, wat het eerste betreft, omdat, na de onverdiende beleedigingen en grieven ons door gemelden WelEerw. heer aangedaan, wij zijn WelEerw. niet kunnen aannemen als bevorderaar van het heil onzer onsterfelijke zielen, zonder onze waarde als menschen uit het oog te verliezen, ja! te vernietigen. En, omdat wij ten gevolge van des WelEerw. Shands gehouden gedrag, dat namelijk vóór, vergeleken met dat na zijne suspensie, zijn WelEerw. niet die achting kunnen noch mogen toedragen, welke men verschuldigd is aan eenen voorganger op den weg der deugd; en wat het andere betreft, omdat wij verpligt zijn, den thans regeerenden kerkeraad als een ten eenen male onwettig ligchaam te beschouwen, zonder te spreken van eene onbevoegdheid, die hetzelve zich heeft laten aanleunen, om in de plaats te treden van mannen, die wederregtelijk zijn afgezet geworden, en dit, omdat geene bedreigingen dezen konden bewegen, de belangen der Gemeente, waarover zij gesteld waren, op te offeren.

En, daar wij het verdragen hebben, ons geduld, onze lijdzaamheid en onze volharding, nu meer dan 4 jaren, op de onmeedogenste wijze te zien toetsen en beproeven; daar wij, gedurende dien tijd, ons opofferingen getroost hebben, wier grootheid alleen kan gekend worden door hen, die ze gevoeld hebben; daar alle mogelijke pogingen, (helaas! zonder gewenscht gevolg), door ons zijn aangewend, zoo bij zijne Excellentie, den Gouverneur, als bij de hoogere kerkelijke vergaderingen, ter uit den weg ruiming onzer regtmatige bezwaren; daar ook de laatste poging hiertoe vruchteloos is gebleken te zijn: met andere woorden, daar de Hoog Eerwaarde Synodale vergadering der Ned. Geref. Kerk in Zuid Afrika, gehouden op den 1sten Nov. jl., en volgende dagen, in de Kaapstad, gewijgerd heeft ons te bevrijden van het harde juk, waaronder wij gebukt gaan, en van die zware lasten, welke wij torschen; daar eene Commissie uit gezegde Synodale vergadering onze, tot de Synode afgevaardigden en gevolmagtigden als genoodzaakt heeft, in zekere schikking te berusten, daar het ons van achteren maar al te duidelijk gebleken is, dat, evengelijk van den beginne af, en vervolgens gedurig weder, bij de geheele behandeling van de zaak van den WelEerw. Shand tegen zoo velen der Tulbagsche Gemeente, zoo ook nu bij deze schikking* men niet

* Het spijt mij, niet te kunnen zeggen, welke deze schikking was.

geaarzeld heeft, de belangen van *honderden* op te offeren aan de belangen van *eenen enigen*; daar, om niets anders te noemen, indien de getroffene schikking doorging, de godsdienstige opleiding van ons kroost aan onszelven alleen zoude overgelaten blijven, zonder ondersteund en medebevorderd te worden door de zoo noodige voorlichting en medewerking van eenen Leeraar, en, eindelijk, daar de gemelde Synodale Commissie in gebreke gebleven is, van de al of niet wettigheid van den thans regeerenden kerkeraad in de Synode te reppen of te roeren, en, alzoo, eene belofte, waarop de schikking tot stand gekomen is, niet gehouden heeft, en, bijgevolg, de geheele schikking vernietigd heeft, zoo verklaren wij plechtig, gelijk wij hiermede plechtig verklaren, dat wij, op grond der boven in het kort opgegevene grieven en bezwaren, ons afscheiden, bij dezen, van het bestuur der Ned. Hervormde Kerk in Zuid Afrika:"

H. F. Möller, Senr.,	benevens	housvrouw	en 4	kinderen	... 6
D. J. de Vaal	,,	,,	,, 4	,,	... 6
J. D. Theron	,,	,,	,, 4	,,	... 6
C. J. de Klerk	,,	,,	,, 0	,,	... 2
P. F. Theron	,,	,,	,, 2	,,	... 4
D. P. Rossouw	,,	,,	,, 2	,,	... 4
J. J. de Clerk	,,	,,	,, 6	,,	... 8
F. J. Marais	,,	,,	,, 2	,,	... 4
D. Retief	,,	,,	,, 7	,,	... 9
C. Botma	,,	,,	,, 6	,,	... 8
P. J. van der Merwe	,,	,,	,, 5	,,	... 7
S. A. du Toit	,,	,,	,, 5	,,	... 7
P. L. Theron	,	,,	,, 2	,,	... 4
C. J. Liebenberg	,,	,,	,, 4	,,	... 6
J. A. van de Merwe	,,	,,	,, 9	,,	... 11
A. A. Louw	,,	,,	,, 6	,,	... 8
F. Engels	,,	,,	,, 5	,,	... 7
C. Grobbelaar	,,	,,	,, 5	,,	... 7
A. J. du Toit	,,	,,	,, 6	,,	... 8
P. D. du Toit	,,	,,	,, 2	,,	.. 4
P. J. v. d. Merwe, P.zn.	,,	,,	,, 4	,,	... 6
P. J. Theron	,,	,,	,, 4	,,	... 6
G. S. Retief	,,	,,	,, 3	,,	... 5
J. Lombard	,,	,,	,, 5	,,	... 7
J. F. Theron	,,	,,	,, 7	,,	... 9
P. J. Hugo	,,	,,	,, 4	,,	... 6
J. P. F. du Plessis	,,	,,	,, 1	,,	... 3
J. P. Theron, J.zn.	...	...	... ...	... ...	... 1
Jan Marais ...	...	...	... ...	... ...	... 1
C. P. du Plessis,	benevens	huisvrouw	en 4	kinderen	... 6
J. A. du Plessis	,,	,,	,, 1	,,	... 3
W. S. Conradie	,,	,,	,, 6	,,	... 8
T. J. Wiese	,,	,,	,, 5	,,	... 7

T. A. Theron.	benevens huisvrouw en 9 kinderen	11
J. A. Gerber	,, ,, ,, 4 ,,	6
Roelof le Roux	,, ,, ,, 1 ,,	3
P. J. Mohr	,, ,, ,, 2 ,,	4
J. C. Goosen	,, ,, ,, 7 ,,	9
J. J. de Wet	,, ,, ,, 3 ,,	5
C. A. Engela	,, ,, ,, 4 ,,	6
S. A. Möller		1
A. G. de Wet		1
J. G. Lötter		1
M. Lötter, Junr.		1
S. H. Walters	benevens huisvrouw en 5 ,,	7
D. S. Malan	,, ,, ,, 6 ,,	8
J. Ekkerd	,, ,, ,, 1 ,,	3
G. B. Theron		1
C. M. van Wijk		1
E. M. Theron		1
A. M. Tait	benevens huisvrouw en 1 kind	3
J. C. Theron, P.zn.		1
D. E. Winterbach, geb. Theron	2 kinderen	3
C G. Winterbach		1
G. D. Conradie	benevens huisvrouw en 1 kind	3
J. C. de Clerk	,, ,, ,, 0 ,,	2
J. P. Viljoen	,, ,, ,, 5 ,,	7
P. J. Viljoen		1
H. S. H. Viljoen		1
R. J. Verster	benevens huisvrouw en 7 kinderen	9
P. D. Verster		1
M. L. Smith	benevens huisvrouw en 5 kinderen	7
M. M. Smith, Wed.	1 kind	2
D. J. Theron		1
A. M. Theron		1
D. J. Rossouw		1
Wed. P. J. Conradie	4 kinderen	5
Wed. J. G. Lötter		1
Wilhelmina Lötter		1
C. C. Lötter		1
H. H. Lötter		1
H. S. Engela	benevens huisvrouw	2
E. C. Lötter		1
M. E. de Kock, Geb Blankenberg		1
M. M. Swart		1
J. C. Theron,		1
P. F. Theron, P.zn.		1
Wed. Reynolds		1
B. C. von Ludwig, geb. Reynolds		1
P. S. Möller	benevens huisvrouw	2
W. M. Lötter		1
Maria Johanna Viljoen, Wed. de Bruijn		1

F. D. Viljoen,	benevens huisvrouw en 7 kinderen ...	9
Daniel A. Viljoen	... ...	1
J. G. Olivier,	benevens „ „ 3 kinderen (weezen)... ...	5
De Wed. le Roux...	... ... 2 „	3
J. W. Theron	benevens huisvrouw en 7 kinderen ...	9
P. F. Theron ...	... ...	1
J. A. Anthonise	... ...	1
D. S. Theron ...	... ...	1
J. N. Theron ...	... ...	1
J. H. Theron	benevens huisvrouw en 5 kinderen ...	7
J. W. Theron	„ „ „ 5 „	7
J. J. Theron ...	... ...	1
J. P. D. Theron	... ...	1
Wed. As. de Wet	... ... 1 (wees)	2
J. J. Möller,	benevens huisvrouw en 1 kind	3
H. P. Möller,	„ „ „ 0 „	2
H. E. Neethling, geb. Möller	... ... 3 (weezen) ...	4
J. J. Möller ...	... ... 2 „ ...	3
W. D. Retief ...	... ...	1
F. P. Retief,	benevens huisvreuw en 2 kinderen ...	4
D Malan	„ „ „ 0 „ ...	2
Wed. J. A. Hugo	... ... 5 (weezen) ...	6
C. P. Marais	benevens huisvrouw en 3 kinderen ...	5
D. P. Rossouw	... ...	1
P. J. Redelinghuys	benevens huisvrouw en 1 kind	3
C. de Kock, Serv.zn.	... ...	1
Philip P. v. d. Merwe,	benevens huisvrouw	2
J. S. Burger	benevens huisvrouw en 4 kinderen ...	6
Steph. A. du Toit	... ...	1
Maria Susanna du Toit	... ...	1
Magdalena Francina Du Toit	... ...	1
Alida Joh. du Toit	... ...	1
Wed. Steph. A. du Toit	... ...	1
Wed. Josep. de Klerk	... ...	1
A. J. Theron ...	... ...	1
D. J. Theron ...	... ... 1 kind	2
C. J. F. Theron	... ...	1
L. G. Reynolds	... ...	1
J. C. Winterbach, Junr.,	benevens huisvrouw	2
J. C. Verster,	benevens huisvrouw en 1 kind	3
J. C. Verster, I.zn.	„ „ „ 1 „	3
W. C. Verster,	„ „ „ 1 „	3
H. Winterbach,	„ „	2

D. F. du Toit & Co (Beperkt). Drukkers, Paarl.